Paszport odkrywcy

Entdeckerpass

route·industriekultur·

Szlak Kultury Przemysłowej

Welterbe Zollverein
Jahrhunderthalle Bochum
Deutsches Bergbau-Museum
Umspannwerk Recklinghausen
Zeche Ewald
Chemiepark Marl
LWL-Industriemuseum Schiffshebewerk Henrichenburg
LWL-Industriemuseum Zeche Zollern
Kokerei Hansa
DASA – Arbeitswelt-Ausstellung
Maximilianpark
Lindenbrauerei
Hohenhof
LWL-Freilichtmuseum Hagen
LWL-Industriemuseum Zeche Nachtigall und das Muttental
LWL-Industriemuseum Henrichshütte Hattingen
Eisenbahnmuseum Bochum-Dahlhausen
Villa Hügel
Aquarius Wassermuseum
Innenhafen Duisburg
Museum der Deutschen Binnenschiffahrt
Landschaftspark Duisburg-Nord
LVR-Industriemuseum Oberhausen
Gasometer Oberhausen
Nordsternpark

Weź udział i wygraj!
Mitmachen und gewinnen!

metropoleruhr

ERIH
www.erih.net

European Route of Industrial Heritage

DAS RUHRGEBIET.
Regionalverband Ruhr

Słowo wstępne

Zagłębie Ruhry Europejską Stolicą Kultury było wydarzeniem na olbrzymią skalę i wywołało wzmożone zainteresowanie mediów krajowych i zagranicznych oraz przyciągęło dużą ilość turystów w ten region.

Punkty kotwiczne „Szlaku Kultury Przemysłowej" potwierdziły się w Roku Stolicy Kultury jako wyjątkowe magnesy przyciągające publiczność. Nie jest to zaskoczeniem, gdyż te miejsca na Szlaku mają wiele do zaproponowania. Wiele imprez i ożywiona działalność kulturalna w punktach kotwicznych działa przyciągająco na turystów. Znamienne punkty widokowe, z których roztaczają się panoramy krajobrazu przemysłowego oraz wybrane osiedla są również godne odwiedzenia. Trasy tematyczne z dodatkowymi 900 miejscami umożliwiają zapoznanie się z różnymi aspektami kultury i historii przemysłu w Zagłębiu Ruhry.

W ramach Roku Polska – Północna Nadrenia-Westalia 2011/2012 chcielibyśmy zaprosić naszych wschodnich sąsiadów do zwiedzenia Szlaku Kultury Przemysłowej. Interesujące skojarzenia nasuwają się tutaj szczególnie ze „Szlakiem Zabytków Techniki Województwa Śląskiego", powstałym w 2004 roku. Jest on naszym partnerem w ramach Europejskiego Szlaku Kultury Przemysłowej (ERIH – European Route of Industrial Hertage).

Życzę obu Szlakom powodzenia a odwiedzającym Zagłębie Ruhry miłej rozrywki i wielu wrażeń.

Grußwort

Das Mega-Ereignis »Kulturhauptstadt Europas RUHR.2010« hat der Metropole Ruhr national wie international eine erhöhte mediale Aufmerksamkeit und gestiegene Besucherzahlen beschert. Die Ankerpunkte der »Route der Industriekultur« haben sich im Kulturhauptstadtjahr einmal mehr als wahre Publikumsmagnete erwiesen. Dies überrascht nicht, denn an den Standorten der Route ist jede Menge zu entdecken.

Die Ankerpunkte sind lebendige Veranstaltungsorte mit touristischer Strahlkraft. Auch die markanten Panoramen der Industrielandschaft und typischen Siedlungen lohnen immer einen Besuch. Und die Themenrouten mit weiteren rund 900 Standorten geben aufschlussreiche Einblicke in die vielfältigen Aspekte der Industriekultur und -geschichte des Ruhrgebiets.

Im Rahmen des Polen-Nordrhein-Westfalen-Jahres 2011/2012 möchte die Route der Industriekultur auch gerade die Besucher unseres östlichen Nachbarlandes ansprechen, die Industriekultur des Ruhrgebiets zu entdecken. Spannende Vergleiche bieten sich hier besonders mit der seit 2004 bestehenden »Route der Technikdenkmäler« der Woiwodschaft Schlesien an. Sie ist unser Partner in der Europäischen Route der Industriekultur (ERIH).

Beiden Routen wünsche ich eine gute Zukunft und den Besuchern im Ruhrgebiet viel Spaß!

Karola Geiß-Netthöfel
Dyrektor Regionalnego Związku Zagłębia Ruhry / *Regionaldirektorin Regionalverband Ruhr*

route 'industriekultur'

Punkty kotwiczne
- Miejsca zwiedzania i węzłowe punkty informacyjne.

Centrala Obsługi Turystów RUHR.VISITORCENTER i Portal Kultury Przemysłowej

ERIH – punkty kotwiczne
European Route of Industrial Heritage

- Park Krajobrazowy Duisburg – Północ
- Zbiornik Gazu Oberhausen
- LWL – Muzeum Przemysłu Kopalnia Zollern
- Światowe Dzidzictwo Kultury Zollverein

Znaczące osiedla
- W Zagłębiu Ruhry u siebie

Liczne osiedla mieszkaniowe w Zagłębiu Ruhry są niezwykle istotne w poznaniu historii rozwoju społeczeństwa tego regionu oraz pomocne w planowania nowych przedsięwzięć architektonicznych. Pozwalają one na autentyczne spojrzenie na życie w regionie.

- S 1 Pokład Dickebank, Gelsenkirchen
- S 2 Dahlhauser Heide, Bochum
- S 3 Teutoburgia, Herne
- S 4 Stara Kolonia Eving, Dortmund
- S 5 Ziethenstraße, Lünen
- S 6 Lange Riege, Hagen
- S 7 Altenhof II, Essen
- S 8 Margarethenhöhe (Wzgórze Małgorzaty), Essen
- S 9 Rheinpreußen, Duisburg
- S 10 Stare Osiedle Friedrich-Heinrich, Kamp-Lintfort
- S 11 Eisenheim, Oberhausen
- S 12 Miasto – ogród Welheim, Bottrop
- S 13 Schüngelberg, Gelsenkirchen

Punkty widokowe krajobrazu przemysłowego
- dają rozeznanie w terenie

Szczególną atrakcją turystyczną danego regionu są punkty widokowe. W Zagłębiu Ruhry można z nich podziwiać typowe krajobrazy przemysłowe. Niektóre z punktów widokowych przekształcone zostały w punkty orientacyjne – landmarki, na których dominują dzieła sztuki

- P 1 Hałda Rheinelbe, Gelsenkirchen
- P 2 Tippelsberg, Bochum
- P 3 Park Krajobrazowy Hoheward, Herten/Recklinghausen
- P 4 Hałda Schwerin, Castrop-Rauxel
- P 5 Hałda Großes Holz, Bergkamen
- P 6 Kissinger Höhe, Hamm
- P 7 Wieży telewizyjna Florian, Dortmund
- P 8 Hohensyburg, Dortmund
- P 9 Pomik Bergera na Hohenstein, Witten
- P 10 Hałda Rheinpreußen, Moers
- P 11 Hałda Pattberg, Moers
- P 12 Wzgórze Alsum, Duisburg
- P 13 Hałda Haniel, Bottrop/Oberhausen
- P 14 Tetrahedron, Bottrop
- P 15 Hałda Rungenberg, Gelsenkirchen
- P 16 Hałda Schurenbach, Essen

Stan na dzień: 1|2011

spis treści / *Inhalt*

Co to jest „Szlak Kultury Przemysłowej“? 4
Jak funkcjonuje „Paszport odkrywcy”

Was ist die »Route der Industriekultur«? 6
Wie funktioniert der »Entdeckerpass«?

Essen ▸ **RUHRA.CENTRUM OBSŁUGI TURYSTÓW i Portal Kultury Przemysłowej** 8
RUHR.VISITORCENTER / Besucherzentrum Ruhr und Portal der Industriekultur

Essen ▸ **Światowe Dziedzictwo Kopalnia i Koksownia Zollverein** 10
Welterbe Zeche und Kokerei Zollverein

Bochum ▸ **Hala Stulecia Bochum** 12
Jahrhunderthalle Bochum

Bochum ▸ **Niemieckie Muzeum Górnictwa** 14
Deutsches Bergbau-Museum

Recklinghausen ▸ **Stacja Transformatorowa Recklinghausen** 16
Umspannwerk Recklinghausen

Herten ▸ **Kopalnia Ewald** 18
Zeche Ewald

Marl ▸ **Przemysłowy Park Chemiczny** 20
Chemiepark Marl

Waltrop ▸ **LWL Muzeum Przemysłu Podnośnia Statków Henrichenburg** 22
LWL-Industriemuseum Schiffshebewerk Henrichenburg

Dortmund ▸ **LWL Muzeum Przemysłu Kopalnia Zollern** 24
LWL-Industriemuseum Zeche Zollern

Dortmund ▸ **Koksowania Hansa** 26
Kokerei Hansa

Dortmund ▸ **DASA – Wystawa: Świat Pracy** 28
DASA – Arbeitswelt Ausstellung

Hamm ▸ **Park Maximilian** 30
Maximilianpark

Unna ▸ **Browar Linden** 32
Lindenbrauerei

Hagen ▸ **Hohenhof** 34
Hohenhof

Hagen ▸ **LWL Skansen Hagen** 36
LWL-Freilichtmuseum Hagen

Witten ▸ **LWL Muzeum Przemysłu – Kopalnia Nachtigall (Słowik) i Dolina Mutte** 38
LWL-Industriemuseum Zeche Nachtigall und das Muttental

...

Hattingen ▸ **LWL Muzeum Przemysłu Huty Henrich Hattingen** 40
LWL-Industriemuseum Henrichshütte Hattingen

Bochum ▸ **Muzeum Kolei Żelaznej Bochum-Dahlhausen** 42
Eisenbahnmuseum Bochum-Dahlhausen

Essen ▸ **Willa Hügel** 44
Villa Hügel

Mülheim a.d. Ruhr ▸ **Muzeum Wody Aquarius** 48
Aquarius Wassermuseum

Duisburg ▸ **Port Śródlądowy Duisburg** 50
Innenhafen Duisburg

Duisburg ▸ **Muzeum Niemieckiej Żeglugi Śródlądowej** 52
Museum der Deutschen Binnenschifffahrt

Duisburg ▸ **Park Krajobrazowy Duisburg – Północ** 54
Landschaftspark Duisburg-Nord

Oberhausen ▸ **LVR Muzeum Przemysłu Oberhausen** 56
LVR-Industriemuseum Oberhausen

Oberhausen ▸ **Zbiornik Gazu (Gasometer) Oberhausen** 58
Gasometer Oberhausen

Gelsenkirchen ▸ **Park Nordstern** 60
Nordsternpark

▸ **Panoramy krajobrazu przemysłowego** 64
Panoramen der Industrielandschaft

▸ **Znaczące osiedla mieszkaniowe** 70
Bedeutende Siedlungen

▸ **Trasy tematyczne** 74
Themenrouten

▸ **Szlak Kultury Przemysłowej na rowerze** 76
Die Route der Industriekultur per Rad

▸ **Kultura przemysłowa dla osób niepełnosprawnych** 78
Industriekultur für Besucher mit Behinderung

▸ **Publikacje na temat Szlaku Kultury Przemysłowej** 80
Publikationen zur Route der Industriekultur

▸ **Oznakowanie Szlaku** 84
Wegweisende Beschilderung

Notka wydawnicza/*Impressum* 86

ESSEN.ENTDECKEN.

GPS -Touren für Kinder

EMG - Essen Marketing GmbH I Touristikzentrale I Am Hauptbahnhof 2

45127 Essen I Tel. +49(0)201 88720-43

ESSEN MARKETING

WAZ MEDIEN GRUPPE | Offizieller Medienpartner der EMG – Essen Marketing GmbH

ESSEN

www.essen.de

DIE CAMERA OBSCURA

MIT DEM MUSEUM ZUR VORGESCHICHTE DES FILMS

DIE GRÖSSTE BEGEHBARE KAMERA DER WELT IN MÜLHEIM AN DER RUHR!

Öffnungszeiten:
Mi. bis So. von 10 bis 18 Uhr

Kontakt:
Am Schloß Broich 42
45479 Mülheim an der Ruhr
Tel.: (02 08) 3 02 26 05
Fax: (02 08) 3 02 26 07
camera-obscura@mst-mh.de
www.camera-obscura-muelheim.de

Gefördert vom Land NRW | Unterstützt von der RWE Aqua GmbH

RWW VORWEG GEHEN

MST Mülheimer Stadtmarketing und Tourismus GmbH

Mülheim an der Ruhr Stadt am Fluss www.muelheim-ruhr.de

ruhrbania Mülheim an die Ruhr

Szlak Kultury Przemysłowej

Co to jest „Szlak Kultury Przemysłowej”?

Wielkie piece, pojemniki gazu, kopalniane wieże wyciągowe nadal dominują w obrazie Zagłębia Ruhry. Są one nie tylko ważnymi świadkami 150 letniej przeszłości przemysłowej tego regionu ale również są udanymi przykładami dokonujących się tutaj przemian strukturalnych.

Dawne miejsca produkcyjne – wiele z nich znajduje się pod ochroną zabytków – nie są jednak przedmiotem sentymentalnych wspomnień lecz stały się żywą przestrzenią kultury przemysłowej i atrakcyjnymi miejscami imprez, przyciągających wielu turystów.

Regionalny program turystyczny „Szlak Kultury Przemysłowej” udostępnia zwiedzającym na około 400 km liczącej trasie po Zagłębiu Ruhry to dziedzictwo przemysłowe.

Podstawą szlaku stanowi siatka 25 tzw. punktów kotwicznych, obejmująca sześć muzeów techniki i historii społecznej, punkty widokowe krajobrazów przemysłowych oraz wybrane, znaczące osiedla.

Wszystkie punkty kotwiczne oznaczone są na widocznych z daleka szyldach. Około 1500 szyldów na autostradach i drogach wewnętrznych miast kieruje zwiedzających z bliska i daleka do najważniejszych punktów na szlaku. Są one opisane i zilustrowane w „Paszporcie odkrywcy”.

Szlak Kultury Przemysłowej jest projektem Regionalnego Związku Zagłębia Ruhry (RVR). Centralne Centrum Obsługi Turystów znajduje się na terenie Światowego Dziedzictwa Zollverein.

Jak funkcjonuje „Paszport odkrywcy”?

Jest to bardzo proste. Wszystko co należy zrobić, to zwiedzić obiekty na Szlaku Kultury Przemysłowej i wbić pieczątkę w paszporcie. Wskazówki dotyczące miejsc, gdzie można uzyskać pieczątki znajdują się na stronych opisujących poszczególne obiekty.

Po uzyskaniu co najmniej 15 stempli można w centrum turystycznym na terenie Zollverein otrzymać bezpłatnie parasol z motywami ze Szlaku Kultury Przemysłowej (do wyczerpania zapasu).

Weź udział
i wygraj!

Ihre direkte Verbindung nach Dortmund

Bezpośrednie połączenie z Dortmundem

Fliegen Sie mit Wizz Air ab Breslau, Danzig, Kattowitz, Lodz, Posen direkt nach Dortmund!

Lataj Wizz Air z Wrocławia, Gdańska, Katowic, Łodzi, Poznania bezpośrednio do Dortmundu!

WIZZ

wizzair.com

Was ist die »Route der Industriekultur«?

Hochöfen, Gasometer oder Fördertürme prägen bis heute das Gesicht des Ruhrgebiets. Sie sind wichtige Zeugen der 150-jährigen industriellen Vergangenheit des Reviers, aber auch des sich vollziehenden Strukturwandels. Denn die ehemaligen Produktionsstätten – nicht wenige davon stehen unter Denkmalschutz – sind keine Orte wehmütiger Erinnerung, sondern haben sich längst zu »lebendigen« industriekulturellen Räumen und attraktiven Veranstaltungsorten mit touristischer Anziehungskraft entwickelt.

Das regionale Tourismus-Projekt »Route der Industriekultur«, ein etwa 400 Kilometer langer Rundkurs durchs Ruhrgebiet, erschließt dieses industriekulturelle Erbe der Region. Zum Kernnetz der ausgeschilderten Straßenroute zählen 25 so genannte Ankerpunkte, darunter sechs technik- und sozialgeschichtliche Museen sowie Panoramen der Industrielandschaft und bedeutende Siedlungen.

Alle Ankerpunkte sind mit einem weithin sichtbaren gelben Signalobjekt ausgestattet. Rund 1.500 Schilder an Autobahnen und innerörtlichen Straßen weisen Besuchern aus nah und fern den Weg zu den industriekulturellen Highlights. Sie werden im »Entdeckerpass« in Text und Bild vorgestellt.

Projektträger ist der Regionalverband Ruhr (RVR). Das zentrale Besucherzentrum der Route, das »Besucherzentrum Ruhr«, befindet sich auf dem Welterbe Zollverein in Essen.

Wie funktioniert der »Entdeckerpass«?

Die Teilnahme ist ganz einfach. Es gilt, die Standorte der »Route der Industriekultur« zu besuchen und den Entdeckerpass vor Ort abstempeln zu lassen. Gesammelt werden müssen mindestens 15 Stempel. Hinweise zu den Stempelstellen finden Sie auf den Seiten mit den Kurzdarstellungen der Standorte. Wer die geforderte Anzahl Stempel beisammen hat, kann sich im »Besucherzentrum Ruhr« auf dem Welterbe Zollverein in Essen gegen Vorlage seines abgestempelten Entdeckerpasses einen kostenlosen Taschenschirm mit Routenmotiv abholen (solange der Vorrat reicht)!

Mitmachen und gewinnen!

Westfälisches Landesmuseum für Industriekultur

Industriekultur entdecken!

Dortmund | Bochum | Witten | Hattingen | Waltrop | Bocholt | Lage | Petershagen

LWL-Industriemuseum

Acht Orte – Ein Museum

www.lwl-industriemuseum.de

LWL
Für die Menschen.
Für Westfalen-Lippe.

RUHRA.CENTRUM OBSŁUGI TURYSTÓW
i Portal Kultury Przemysłowej

www.zollverein.de

Witamy na Zollverein!

RUHR.VISITORCENTER / znajduje się na poziomie 24 metrów w byłej sortowni węgla, dokąd dotrzeć można na wolno wiszących schodach ruchomych o długości 58 m. Uzyskać tutaj można obszerne informacje o propozycjach kulturalnych i turystycznych Metropolii Ruhry, między innymi o Szlaku Kultury Przemysłowej oraz Światowym Dziedzictwie Zollverein.

Powyżej Centrum Obsługi Turystów znajduje się Portal Kultury Przemysłowej, gdzie przy pomocą multimedialnej inscenizaji można się udać w podróż po Zagłębiu Ruhry. Nowo otwarte Muzeum Ruhry (Ruhr Museum) znajduje się także w byłej sortowni. To regionalne muzeum nowego typu jest historyczną pamięcią Metropolii Ruhry. W Centrum Obsługi Turystów rozpoczynają się również oprowadzania po tym imponującym zabytku wzdłuż „Szlaku zabytkowego ZOLLVEREIN".

Willkommen auf Zollverein!

Das »RUHR.VISITORCENTER / Besucherzentrum Ruhr« befindet sich auf der 24-Meter-Ebene der ehemaligen Kohlenwäsche. Erreichbar ist es über eine 58 Meter lange Gangway. Hier kann man sich umfassend über das gesamte kulturelle und touristische Angebot der Metropole Ruhr, u. a. die »Route der Industriekultur« und das Welterbe Zollverein, informieren.

Oberhalb des Besucherzentrums können Besucher im »Portal der Industriekultur« auf eine multimedial inszenierte Reise durchs Revier gehen. Das neue Ruhr Museum ist ebenfalls in der ehemaligen Kohlenwäsche beheimatet. Dieses Regionalmuseum neuen Typs ist das historische Gedächtnis der Metropole Ruhr.

Im Besucherzentrum starten auch die Touren auf dem »Denkmalpfad ZOLLVEREIN®« durch das beeindruckende Industriedenkmal.

Centrum obsługi turystów / *Portal der Industriekultur*
Portal Kultury Przemysłowej / *Portal der Industriekultur* /
Muzeum Ruhry / *Ruhr Museum*
Sortownia szyb XII [A 14] / Kohlenwäsche, Schacht XII [A 14]
Welterbe Zollverein
Gelsenkirchener Str. 181
45309 Essen

Fon +49 (0) 201 | 24 68 10
www.zollverein.de
besucherzentrum@zollverein.de

Fon +49 (0) 201 | 24 49 89 32
Szlak Kultury Przemysłowej / *Route der Industriekultur*
www.route-industriekultur.de
info@route-industriekultur.de

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / *täglich* 10:00 – 19:00 (01.01.2011 – 31.03.2011)
codziennie / *täglich* 10:00 – 20:00 (01.04.2011 – 30.09.2011)
codziennie / *täglich* 10:00 – 18:00 (01.10.2011 – 31.03.2012)
(zamknięte / *geschlossen* 24. i / und 31.12.2011)

Portal Kultury Przemysłowej i Muzeum Ruhry / *Portal der Industriekultur der Industriekultur und Ruhr Museum*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / täglich 10:00 – 19:00 (01.01.2011 – 31.03.2011)
codziennie / täglich 10:00 – 20:00 (01.04.2011 – 30.09.2011)
codziennie / täglich 10:00 – 18:00 (01.10.201 – 31.03.2012)
zamknięte / geschlossen 24. i / und 31.12.2011

Oprowadzania po Muzeum Ruhry / *Öffentliche Führungen*
im Ruhr Museum:
codziennie / täglich 11:30, so i nd / Sa und So 11:30 i / und 15:30.

Szlak zabytkowy ZOLLVEREIN® / *Denkmalpfad ZOLLVEREIN®*
Dostępny tylko w ramach oprowadzań (zob. str. 11) z wyjątkiem 24 i 31.12.2011 / *Zugänglich im Rahmen von Führungen (s. S. 11), keine Führungen am 24. und 31.12.2011*

Koksownia Zollverein / *Kokerei Zollverein*

Punkt informacyjny w mieszalni węgla koksowni / *Infopunkt in der Mischanlage*

Kokerei Zollverein
Arendahls Wiese
45141 Essen-Stoppenberg
Fon +49 (0) 201 | 24 68 10

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / *täglich* 12:00 – 18:00
zamknięte / *geschlossen*
24. i / *und* 31.12.2011)

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Tramwaj / Straßenbahn 107:
z Essen Hbf. (dw. gł.)
lub / oder Gelsenkirchen Hbf. (dw. gł.) →»Zollverein«

Auto / *PKW*
A 42 wyjazd / *Anschluss-Stelle* Gelsenkirchen Heßler«
A 40 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Essen-Frillendorf«
kierować się znakami / Beschilderung folgen

Transport węgla, przygotowanie Proces produkcji koksu dostępnie pokazane. Imponujące zewnętrzne przestrzenie i pomieszczenia kopalni i koksowni. (Pomieszczenia wewnętrzne można zwiedzań tylko z przewodnikiem).
W red dot design museum znajdują się obiekty, które można dotykać i testować. *Kohlentransport und -aufbereitung sowie Verkokung gut nachvollziehbar, beeindruckende Raumerlebnisse in Zeche und Kokerei (Innen nur mit Führung). red dot design museum mit vielen tast- und testbaren Exponaten*

Centrum Obsługi Turystów dostępne. Telefoniczne zameldowanie konieczne:
(+49 (0) 201 | 24 49 89 32).
Teren na zewnątrz nadaje się do poruszania na wózkach. Zwiedzanie koksowni (mieszalni węgla) możliwe w ramach oprowadzań po uprzednim zameldowaniu.
red dot design museum:
jeden stopień przy wejściu, reszta dostępna.
Besucherzentrum zugänglich, telefonische Anmeldung unter +49 (0) 201 | 24 49 89 32 wichtig. Außengelände im Kernbereich berollbar. Besuch der Mischanlage (Kokerei) im Rahmen von Führungen nach Vereinbarung möglich. red dot design museum mit einer Stufe am Eingang, sonst zugänglich.

www.route-industriekultur.de

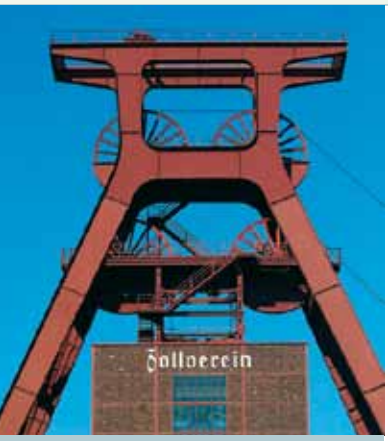

www.zollverein.de

Symbol Metropolii Ruhry

Była ona najnowocześniejszą, największą i najpiękniejszą kopalnią świata. Do czasu jej zamknięcia w 1986 roku Zollverein XII była symolem największych osiągnięć w górnictwie europejskim.Obecnie jest wraz z byłą koksownią oraz szybami 1/2/8 na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Tam, gdzie kiedyś wydobywano dziennie 12.000 ton węgla, gdzie produkowano koks, wzrasta dzisiaj nowoczesne centrum kultury i działalności kreatywnej, oferujące zwiedzającym wiele atrakcji. W trakcie oprowadzania po nowym szlaku „Denkmalpfad ZOLLVEREIN®“ zwiedzający podążają „drogą węgla“ i zagłębiają się w dawny świat. Gigantyczne maszyny uruchomiane są przy pomocy animacji a byli pracownicy opowiadają o swej pracy. Kontynuacja następuje w koksowni, kiedy przewodnik pokazuje imponujące urządzenia do produkcji koksu. W ciekawy sposób zaadaptowanym budynku kotłowni znajduje się „red dot museum” – największa na świecie wystawa współczesnego wzornictwa. Sztukę oraz zbiory obiektów przemysłu górniczo-hutniczego prezentuje zwiedzającym „Kunstschacht Zollverein“. Instalacja „Palace of Projects“ Ilyi i Emilii Kabakov oraz obiekt sztuki „LA PRIMAVERA“ Marii Nordman wprowadzają zwiedzających w świat utopii i marzeń. Odpoczynek proponują koło słoneczne(diabelski młyn), ZOLLVEREIN® Park, lodowisko zimą oraz pływalnia zakładowa latem.

Das Wahrzeichen der Metropole Ruhr

Sie war die modernste, größte und schönste Zeche der Welt: Zollverein XII stand bis zu ihrer Stilllegung für Spitzenleistungen im europäischen Bergbau. Heute ist sie mit der ehemaligen Kokerei und der Schachtanlage 1/2/8 UNESCO-Welterbe. Wo einst 12.000 Tagestonnen Kohle gefördert, aufbereitet und zu Koks veredelt wurden, wächst heute ein moderner Standort für Kultur und Kreativwirtschaft, der seinen Gästen viele Attraktionen bietet: Bei einer Führung auf dem neuen »Denkmalpfad ZOLLVEREIN®« folgen die Besucher dem »Weg der Kohle« und tauchen ein in eine vergangene Welt. Animationen lassen gigantische Maschinen lebendig werden, Arbeiter berichten aus ihrem Alltag. Fortsetzung folgt auf der Kokerei, wenn Gästeführer die eindrucksvollen Anlagen der Koksproduktion zeigen. Die weltweit größte Ausstellung zeitgenössischen Designs zeigt das red dot design museum im eindrucksvoll umgebauten ehemaligen Kesselhaus. Kunstobjekte und eine ungewöhnliche montanhistorische Sammlung bietet der »Kunstschacht Zollverein«, die Totalinstallation »Palace of Projects« von Ilya und Emilia Kabakov und die Rauminstallation »LA PRIMAVERA« von Maria Nordman entführen in Welten von Utopien und Träumen. Erholung und Entspannung bieten Sonnenrad, ZOLLVEREIN® Park, die Eisbahn im Winter und das Werksschwimmbad im Sommer.

Światowe Dziedzictwo Kopalnia i Koksownia Zollverein / *Welterbe Zeche und Kokerei Zollverein*
Stiftung Zollverein
Gelsenkirchener Str. 181
45309 Essen
Fon +49(0)201|24 68 10
E-Mail: besucherzentrum@zollverein.de

czynne / *Öffnungszeiten*
Zobacz / s. Besucherzentrum Ruhr / RUHR.VISITORCENTER

Kasa w Centrum Obsługi Turystów / *Kasse im Besucherzentrum RUHR. VISITORCENTER*

Oprowadzania / *Führungen*
Możliwość zwiedzenia byłych oryginalych miejsc pracy a równocześnie przeżycie dokonywanych przekształceń w miejsca ożywionej kultury i działalności gospodarczej. „Denkmalpfad ZOLLVEREIN®“, Zollverein Schacht XII: codziennie, oprowadzania po koksowni Zollverein w soboty i niedziele. Wcześniejsze zameldowanie konieczne. (Fon +49(0)201 | 24 68 10). Zalecamy wygodne buty oraz dostosowane do pogody ubrania. Wszystkie informacje o oprowadzaniach i programie kulturalnym można uzyskać na stronie internetowej www.zollverein.de / *An authentischem Ort Einblicke in vergangene Arbeitswelten nehmen und zugleich die Umgestaltung zu einem lebendigen Kultur- und Wirtschaftsstandort erleben. Tägliches Angebot von offenen Führungen über den »Denkmalpfad ZOLLVEREIN®«, auf Zollverein Schacht XII sowie an den Wochenenden auf der Kokerei Zollverein. Anmeldung unbedingt erforderlich (Fon +49(0)201|24 68 10). Festes Schuhwerk und witterungsgerechte Kleidung empfohlen. Einen Überblick über das gesamte Führungs- und Veranstaltungsangebot finden Sie unter www.zollverein.de*

www.ruhrtopcard.de

Denkmalpfad ZOLLVEREIN®– Oprowadzania po Zollverein Szyb XII I / *Führungen auf Zollverein Schacht XII*
„O węglu i gwarkach“ / »Über Kohle und Kumpel«: pn–pt / *Mo–Fr* 11:00, 14:00, 16:00, soboty, niedziele i w święta co godzinę / *Sa / So und freiertags stündlich* 11:00–17:00 (z wyjątkiem / *keine Führung am* 24. i / und 31.12.2011)

Koksownia Zollverein / *Kokerei Zollverein*

Punkt informacyjny w mieszalni / *Infopunkt in der Mischanlage*

Kokerei Zollverein
Arendahls Wiese
45141 Essen-Stoppenberg
Fon +49(0)201|24 68 10

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / *täglich* 12:00–18:00

Denkmalpfad ZOLLVEREIN®– oprowadzania po koksowni / *Führungen auf der Kokerei:* so, nd i święta / *Sat / Sa / So und feiertags* 11:30, 14:30, 15:30 i / *und* 16:30 (z wyjątkiem / *keine Führungen* am 24. i / und 31.12.2011)

Palace of Projects
Obiekt sztuki / *Totalinstalation von* Ilya i / *und* Emilia Kabakov
Kokerei Zollverein, Salzlager

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
śr–nd / *Mi–So* 12:00–18:00 (01.01.2011–30.04.2011)
śr–nd / *Mi–So* 12:00–20:00 (01.05.2011–30.09.2011)
śr–nd / *Mi–So* 12:00–18:00 (01.10.2011–31.12.2011)
zamknięte / *geschlossen*: 24. i / *und* 31.12.2011
Fon +49(0)201|2798330

red dot design museum
Największa na świecie wystawa współczesnego wzornictwa w budynku byłej kotłowni / *Weltweit größte Ausstellung zeitgenössischen Designs im ehemaligen Kesselhaus*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt–czw / *Di–Do* 11:00–18:00
pt–nd / *Fr–S0* 11:00–20:00 w poniedziałki nieczynne / *montags geschlossen*
Fon +49(0)201 | 30 10 40

ŁA PRIMAVERA (Maria Nordman)
instalacja przestrzenna / *Rauminstalation von* Maria Nordman

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
śr–nd / *Mi–So* 12:00–20:00 (01.05.–30.09.)
Fon +49(0)201|24 68 10

Szyb Sztuki Zollverein / *Kunstschacht Zollverein:*
Prace Thomasa Rothera / *Arbeiten des Künstlers Thomas Rother*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
so–nd / *Sa–So* 11:00–13:00 i / *und* 15:00–17:00
Fon +49(0)201 | 30 48 81

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
zob. str. 9 / *s. S. 9*

Auto / *PKW*
zob. str. 9 / *s. S. 9*

zob. str. 9 / *s. S. 9*

www.jahrhunderthalle-bochum.de

Przemysłowa katedra kultury

Ta imponująca hala wybudowana została jako miejsce wystawiennicze „Bochumer Verein“ na Wystawę Przemysłową w Düsseldorfie w 1902 roku. Następnie spełniała funkcję miechowni dla wielkich pieców w odlewni żeliwa w Bochum. Lekka konstrukcja stalowa uważana jest za jeden z pierwszych przykładów sztuki inżynierskiej z czysto funkcjonalnym przeznaczeniem. W 1993 roku dokonano sanacji tej 8 900 m² liczącej hali. Od tego czasu wykorzystywana jest do różnorodnych imprez kulturalnych. Leży ona w centrum nowo powstałego Westpark (Parku Zachodniego). Westpark Bochum obejmuje część obszaru w wewnętrzym kręgu miasta, który przez długi czas traktowany był przerz planistów jako „zakazane miasto“. Obecnie, dzięki bliskiemu sąsiedztwu z centrum Bochum stał się częścią imponującej koncepcji planistycznej. Objęty jest siecią dróg rowerowych, jest miejscem wypoczynku i aktywności dla sąsiadujących osiedli. Hala Stulecia po ukończeniu w 2003 roku zakrojonego na szeroką skalę remontu stała się głównym miejscem występów w ramach festiwalu muzyczno-teatralnego „Ruhrtriennale“.

Industrie-Kathedrale der Kultur

Die eindrucksvolle Halle wurde als Ausstellungshalle des »Bochumer Vereins« für die Düsseldorfer Gewerbeausstellung 1902 gebaut und anschließend als Gebläsehalle für die Hochöfen im Bochumer Gussstahlwerk genutzt. Die luftige Stahlkonstruktion gilt als eines der ersten Beispiele für einen rein zweckbestimmten Ingenieurbau. 1993 wurde die 8900 qm große Halle saniert. Seitdem wird sie für vielfältige Ver-anstaltungen genutzt. Heute ist sie Zentrum des neuen Westparks. Das Projekt Westpark Bochum erschließt einen innenstadtnahen Bereich, der bis dahin für die Stadtplanung zur »verbotenen Stadt« gehörte. Der Westpark ist durch seine Nähe zum Zentrum in ein imposantes Gestaltungskonzept integriert. Er ist Teil eines stadtübergreifenden Radwegenetzes, Erlebnislandschaft sowie Naherholungsgebiet für die umliegenden Wohnquartiere. Nach Abschluss umfangreicher Umbaumaßnahmen im Jahre 2003 nutzt das Musik- und Theaterfestival »Ruhrtriennale« die Jahrhunderthalle als Festspielhaus und zentrale Spielstätte.

Jahrhunderthalle Bochum
An der Jahrhunderthalle 1
44793 Bochum
Info-Fon +49(0)234 | 3693-111
E-Mail: info@jahrhunderthalle-bochum.de

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
październik – marzec /
Oktober – März: wt – pt /
Di – Fr 12:00 – 17:00
so, nd / *Sa, So* 11:00 – 18:00
kwiecień – wrzesień /
April – September: wt – nd /
Di – So: 11:00 – 18:00

oprowadzania / *Führungen*
Bochum Marketing GmbH
Fon +49(0)234 | 96302-0

Ruhrtriennale
Festiwal planowany jest w 2011r. od 26 sierpnia do 9 października / *Die Spielzeit 2011 ist für die Zeit vom 26. August bis 09. Oktober geplant.*
www.ruhrtriennale.de
Ticket-Hotline:
0700 | 20023456
(0,12 € / Min.)

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Z dworca głównego Bochum (metro) tramwajem 302 lub 310 do / *Ab Bochum Hbf. (U-Stadtbahn-Ebene) mit Straßenbahn 302 oder 310* »Bochumer Verein / Jahrhunderthalle Bochum«; lub autobusem 345 z platformy przed dworcem do / *oder ab Bahnhofvorplatz Bus 345 bis* »Jacob-Mayer-Straße / Jahrhunderthalle«

Auto / *PKW*
A 40 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Bochum-Stahlhausen«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

RevierRad-Station
godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
kwiecień- październik /
April – Oktober
wt – nd / *Di – So* 11:00 – 17:00
oraz po zarezerwowaniu /
und nach Vereinbarung
rezerwacja / Reservierung unter:
Fon +49(0)208 | 8485720

Budynek kompletnie dostępny. W trakcie przedstawień zarezerwowane miejsca na wózki inwalidzkie. Westpark: 10 – 20 m wyżej położony.Wejście przez pochylnię (nachylenie10%) Najłatwiejsze dojście obecnie od strony Alleestraße. Drogi w parku bez nachyleń, wyłożone tłuczniem. Konieczny wózek elektryczny lub osoba towarzysząca.
Gebäude komplett zugänglich. Öffentliche Veranstaltungen haben grundsätzlich reservierte Rollstuhlplätze. Westpark: Parkniveau ca. 10 – 20 Meter über umliegendem Gelände, Zugang über Rampen mit ca. 10% Steigung; einfachster Zugang derzeit über Alleestraße. Parkwege sonst ohne Steigung, jedoch mit Schotterauflage; E-Rollstuhl oder Assistenz erforderlich.

W cenrtum obsługi turystóww w hali lub u portiera / *Im Besucherzentrum der Jahrhunderthalle oder beim Pförtner*

Niemieckie Muzeum Górnictwa

Deutsches Bergbau-Museum

Największe na świecie muzeum górnictwa

Z daleka już widoczna jest nad Niemieckim Muzeum Górnictwa wieża wyciągowa byłej dormundzkiej kopalni „Germania“. W wózku wyciągowym można na nią wjechać, skąd rozciąga się widok na dużą część Zagłębia Ruhry. Muzeum wybudowane zostało w latach 1930 przez znanego archtekta obiektów przemysłowych Fritza Schuppa. Obecnie znajdują się tutaj bogate zbiory z zakresu historii przemysłu górniczo-hutniczego z całego świata. Prezentowane są one w kilku oddziałach oraz na wystawach okazjonalnych. Szczególną atrakcją jest zbudowana pod ziemią kopalnia poglądowa z około 2,5 km chodników kopalnianych. Bardzo przystępnie pokazane jest postęp i przekształcenia w pracy górnika pod ziemią. W grudniu 2009 roku otwarto „Czarny diament”, w którym znajdują się dodatkowe pomieszczenia na organizowanie specjalnych wystaw.

Größtes Bergbau-Museum der Welt

Weithin grüßt das Fördergerüst der ehemaligen Dortmunder Zeche Germania über dem Deutschen Bergbau-Museum Bochum. Mit dem Förderkorb kann der Besucher hinauffahren und weite Teile des Ruhrgebietes überblicken. Erbaut wurde das Museumsgebäude von dem bedeutenden Industriearchitekten Fritz Schupp in den 1930er Jahren. Heute beherbergt es umfangreiche montanhistorische Sammlungen, die in verschiedenen Abteilungen und Sonderausstellungen die weltweite Bergbaugeschichte erzählen. Eine besondere Attraktion ist das Anschauungsbergwerk unter dem Museum mit einem Streckennetz von ca. 2,5 km Länge. Hautnah vermittelt wird der grundlegende Wandel der Arbeit des Bergmanns unter Tage. Im Dezember 2009 wurde der »Schwarze Diamant«, der Erweiterungsbau des Deutschen Bergbau-Museums für Sonderausstellungen, eröffnet.

www.ruhrtopcard.de

www.bergbaumuseum.de

Deutsches Bergbau-Museum
Am Bergbaumuseum 28
44791 Bochum
Fon +49(0)1805 | 877234
E-Mail: besucherservice@bergbaumuseum.de

kasa muzeum / *Museumskasse*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt–pt / *Di–Fr* 8:30–17:00
sb, nd i święta / *Sa, So und feiertags* 10:00–17:00

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
U-Bahn U35 z / *von* Bochum Hbf. (dw. główny) lub / *oder* Herne Bf. (dworzec). → »Deutsches Bergbau-Museum«

Auto / *PKW*
A40 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Bochum-Zentrum«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Rozwój techniczny pod ziemią kopalni poglądowo pokazany. Narzędzia, maszyny, audio quide. Oprowadzania dla niewidomych możliwe po zgłoszeniu.
Technische Entwicklung des Bergbaus unter Tage nachvollziehbar, Werkzeuge und betriebsbereite Maschinen, Audioführung, Blindenführung nach Anmeldung.

Wejście główne niedostosowane, dlatego konieczne zameldowanie. Winda i WC tylko w towarzystwie obsługi. Część podziemna tylko z silną osobą towarzyszącą.
Haupteingang unzugänglich, daher Anmeldung erforderlich; Aufzugbenutzung und WC-Zugang nur mit Personal; Besuch des Anschauungsbergwerkes nur mit kräftiger Begleitung.

Muzeum Elektryczności

Muzeum Elektryczności o powierzchni 2 500 m² zabiera zwiedzającego w podróż w czasie przez historię elektryczności. Oprowadzanie rozpoczyna się grą. Dalej ilustrują turbiny, maszyny parowe i turbiny wodne możliwości wytwarzania prądu. Sala pojazdów uświadamia historyczne wymiary mobilności elektrycznej oraz sięga spojrzeniem w przyszłość. Hala łączy się z placem miejskim, na którym stoi stary tramwaj, dokumentujący stan elektryfikacji w latach 1920. Przykłady z przemysłu, rzemiosła, rolnictwa i gospodarstwa domowego uwydatniają w jaki sposób elektryczność zmieniła nasze życie.W historycznej części transformatorowni objaśniona jest technika rozdziału energii. Elektryczne pianino, kino i wiele mniejszych obiektów zapraszają do wypróbowania, podziwiania i zatrzymania się dłużej.

Museum Strom und Leben

Das »Museum Strom und Leben« nimmt seine Besucher auf 2.500 qm Ausstellungsfläche mit auf eine Zeitreise durch die Geschichte der Elektrifizierung. Nach einer spielerischen Einführung verdeutlichen Turbine, Dampfmaschine und Wasserturbine die verschiedenen Möglichkeiten der Stromerzeugung. In der Fahrzeughalle wird die historische Dimension der Elektromobilität aufgearbeitet und gleichzeitig auch ein Ausblick in ihre Zukunft getan. Die Halle schließt an die »Platzsituation« mit einer alten Straßenbahn an, die den Stand der Elektrifizierung in den 1920er-Jahren dokumentiert. Beispiele aus Industrie, Gewerbe, Landwirtschaft und Haushalt zeigen, wie der Strom das Leben grundlegend veränderte. Im historischen Teil des Umspannwerks wird die Technik der Elektrizitätsverteilung erläutert. Ein elektrisches Klavier, ein Kino und viele kleine und große Objekte mehr laden zum Ausprobieren, Staunen und Verweilen ein.

www.umspannwerk-recklinghausen.de

RWE
Rheinland Westfalen Netz AG
Umspannwerk Recklinghausen – Museum Strom und Leben
Uferstraße 2–4
45663 Recklinghausen
Fon +49(0)2361|9842216-17
Fax +49(0)2361|984215
E-Mail: museum@rwe.com

recepcja/*Empfangstheke des Museums*

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
wt–nd/*Di–So* 10:00–17:00
od czerwca do sierpnia również otwarte w poniedziałek 10:00–17:00/
In den Monaten Juni bis August auch montags geöffnet 10:00–17:00

oprowadzania w niedzielę i święta o 15:00/*sonntags/feiertags freie Führung 15:00*

zamknięte/*geschlossen:*
W Wielki Piątek oraz od/*Karfreitag und vom* 19.12.2011–02.01.2012

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
Bus SB20 z dworca autobusowego/*von Busbahnhof Recklinghausen*
(czas jazdy/*Fahrzeit:* 22 Min.)
lub/*oder von* stacja Herne/*Bahnhof Herne*
(czas jazdy/*Fahrzeit*: 6 Min.) → »Kanalbrücke« lub/*oder* »Hochlarmarkstraße«

Auto/*PKW*
Dla korzystających z systemów nawigacyjnach podać »Uferstraße«, RE-Süd lub Grullbad albo kod pocztowy./*Anfahrt: für Navigationssysteme »Uferstraße«, RE-Süd bzw. Grullbad eingeben bzw.auf PLZ achten*

Duża ilość elektrycznych urządzeń codziennego użytku z dawnych i aktualnych czasów, które można dotykać/*Viele tastbare elektrische Alltagsgeräte aus Vergangenheit und Gegenwart*

Wystawa dostępna. WC dla niepełnosprawnych/*Ausstellung zugänglich. WC für Rollstuhlfahrer vorhanden*

www.ruhrtopcard.de

Tradycja górnicza napotyka modernizm

Historia kopalni Ewald sięga roku 1871, kiedy trzech esseńskich kontrahentów założyło ją na południu Herten. Nazwa kopalni pochodzi od jednego z nich –Ewalda Hilgera. Po trudnych początkach stała się ona po drugiej wojnie światowej najproduktywniejszą kopalnią Zagłębia Ruhry. Zatrudniała czasowo ponad 4 000 pracowników. 28 kwietnia 2000 roku wydobycie zostało wstrzymane. Wieża wyciągowa typu „Malakow“, cechownia i centralna wieża wyciągowa, dominująca nad szybem 7 (zbudowana w 1955 roku przez architekta Zollverein Fritza Schuppa) tworzą znamienną architekturę kopalniana, w której stykają się różne epoki.

Już w 2002 roku powstały tutaj nowe miejsca pracy. „Ośrodek Przyszłości Ewald” stał się symbolem nowoczesnych i długotrwałych przemian strukturalnych. Obok osiedlania się różnych międzynarodowych firm i „CentrumWodoru” kopalnia Ewald łączy w frapujący sposób czas wolny i kulturę.

Kopalnia jest częścią Parku Krajobrazowego Hoheward, którego centrum stanowi największy krajobraz hałd kopalnianych w Europie. Dwa napięte stalowe łuki spektakularnego „Obserwatorium-Horyzont” tworzą widoczny z daleka punkt orientacyjny (landmarkę) – sztukę w terenie.

Bergbautradition trifft auf Moderne

1871 begann die Geschichte der Zeche Ewald. Drei Essener Gewerken, darunter der Namensgeber Ewald Hilger, gründeten das Bergwerk im Hertener Süden. Nach mühsamen Anfängen entwickelte sich die Zeche vor allem nach dem Zweiten Weltkrieg mit zeitweise über 4000 Bergleuten zur produktivsten Zeche des Ruhrgebiets. Am 28. April 2000 wurde die Kohleförderung eingestellt. Eine markante Zechenarchitektur aus verschiedenen Epochen wie der Malakowturm, die Lohnhalle und das Bock-Fördergerüst des Zollverein-Architekten Fritz Schupp über dem Zentralschacht 7 von 1955 prägt den Standort.

Schon 2002 entstanden hier die ersten neuen Arbeitsplätze. Mittlerweile steht der »Zukunftsstandort Ewald« für einen modernen und nachhaltigen Strukturwandel. Neben der Ansiedlung verschiedener internationaler Firmen und dem Wasserstoff-Kompetenzzentrum verbindet die Zeche Ewald auch auf spannende und unterhaltsame Weise Freizeit und Kultur.

Die Zeche ist Teil des Landschaftsparks Hoheward, dessen Kern die benachbarte größte Haldenlandschaft Europas ist. Die beiden geschwungenen Stahlbögen des spektakulären »Horizont-Observatoriums« bilden hier eine weithin sichtbare Landmarke.

www.tourismusbuero-herten.de

Zeche Ewald /
Tourismusbüro Herten
Werner-Heisenberg-Str. 14
45699 Herten
Fon +49(0)2366 | 18 11 60
Fax +49(0)2366 | 18 11 618
E-Mail: info@tourismusbuero-herten.de

Biuro turystyki /
Tourist Office

godz. otwarcia /
Öffnungszeiten
Teren zewnętrzny kopalni Ewald i park krajobrazowy Hoheward całą dobę /
Außengelände Zeche Ewald und Landschaftspark Hoheward Tag und Nacht

Biuro turystyki /
Tourismusbüro
wt – nd / *Di – So* 10:00 – 18:00
(kwiecień – paźdz. /
April – Oktober)
wt – pt / *Di – Fr* 10:00 – 18:00
so / *Sa* 09:00 – 14:00
(listopad – marzec /
November – März)

komunikacja publiczna /
ÖPNV
Bus SB 27 z / *von* Wanne-Eickel Hbf. (dworzec) lub / *oder* Herten Mitte → »Bergwerk Ewald 1/2«

Auto / *PKW*
A 2 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Herten« lub / *oder*
A 42 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Herne-Wanne«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Istnieje bezbarierowe wejście do biura turystycznego (otwarte na życzenie).Większa część terenu nadaje się do poruszania na wózku, zalecana osoba towarzysząca. Oprowadzanie po hałdach bezbarierowe w autokarach (6 – 8 os.) po indywidualnym zgłoszeniu. Info: www.tourismusbuero-herten.de
Barrierefreier Eingang zum Tourismusbüro vorhanden (wird auf Wunsch geöffnet); Großteil des Geländes gut berollbar; Begleitung empfohlen; Barrierefreie Haldenführung im Kleinbus (6 – 8 Personen) nach individueller Absprache; Info unter www.tourismusbuero-herten.de

Superlatywny kompleks chemiczny

Byłe Zakłady Chemiczne Hüls w Marl zamieniły się w olbrzymi park usługowo-produkcyjny różnych firm branży chemicznej. Dla kogoś, kto chce zrozumieć i z bliska poznać chemię dla tego otwiera sie brama zakładu. W ramach oprowadzania po zakładzie zwiedzający otrzymują wgląd w świat produkcji chemicznej. Z dziewiątego piętra wieżowca na tym terenie rozciąga się imponujący widok na gigantyczny teren zakładu, na miasto Marl, część Zagłębia Ruhry i Münsterland. W Centrum informacyjnym (IC) w historycznym „Feierabendhaus" znajduje się wystawa o historii i teraźniejszości tego chemicznego giganta. Restauracja zaprasza na jedzenia i odpoczynek.

www.infracor.de

Chemiebaukasten der Superlative

Die frühere Chemische Werke Hüls AG in Marl hat sich zu einem umfangreichen Dienstleistungs- und Produktionspark verschiedener Anbieter der chemischen Industrie gewandelt. Wer Chemie erleben und verstehen möchte, dem öffnen sich die Werkstore. Im Rahmen von informativen Werksführungen erhalten Besucher einen Einblick in die Welt der chemischen Produktion. Aus der 9. Etage des Hochhauses auf dem Gelände bietet sich ein überwältigender Ausblick auf die gigantischen Werksanlagen, die Stadt Marl, das Ruhrgebiet und das Münsterland. Das Informations-Centrum (IC) am historischen Feierabendhaus zeigt eine Ausstellung zu Geschichte und Gegenwart des Chemiestandortes. Eine Gastronomie lädt zum Verweilen ein.

www.ruhrtopcard.de

Infracor GmbH
Paul-Baumann-Straße 1
45764 Marl
Fon +49(0)2365 | 49 94 36
E-Mail: klaus.feldmann@infracor.de

Informations-Centrum (IC)
Am Lipper Weg 235

Wystawa w Centrum Informacji (IC) am Lipper Weg 235 / *Ausstellung im Informations-Centrum (IC) am Lipper Weg 235*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt – nd / *Di – So*
10:00 – 18:00

oprowadzania / *Führungen*
kwiecień – październik / *April – Oktober:*
wt, czw / *Di, Do* 11:00
so, nd / *Sa, So* 11:00
i / *und* 15:00
listopad – marzec / *November – März*: wt, so und nd / *Di, Sa und So* 11:00
oraz na zamówienie / *und auf Anfrage*

komunikacja publiczna / *ÖPN*
S-Bahn S 9 → »Marl Mitte« → Bus 223 → »Feierabendhaus«
z dworca / *ab* Bahnhof
»Marl-Sinsen« Bus 226 → »Marl Mitte«→ Bus 223 → »Feierabendhaus«

Auto / *PKW*
A 52 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Marl Zentrum / Rappaportstraße«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Specjalne oprowadzania „Chemia z bliska" przez wybrane działy produkcyjne. Droga od początku do produktu końcowego – wąchać, dotykać, zrozumieć dla grup od 15 osób po uzgodnieniu terminu. Sonderführung »Chemie erlebbar« durch ausgewählte Produktionsbereiche: Den Weg vom Ausgangs- zum Endprodukt riechen, fühlen, verstehen; für Gruppen ab 15 Personen nach Terminvereinbarung.

Część wystawy dot. obecnej firmy oraz pomieszczenie filmowe dostępne. Jazda po terenie zakładu możliwa w specjalnych pojazdach po zgłoszeniu. *Ausstellungsteil zurGegenwart des Standortes und Filmraum zugänglich. Werksrundfahrt nach Anmeldung mit Niederflurbus.*

Podnośnia Statków Henrichenburg

Winda dla pływających kolosów

Zgromadzona ludność wznosiła radosne okrzyki, kiedy cesarz Wilhelm II oficjalnie otwierał 11 sierpnia 1899 podnośnię statków Henrichenburg. Jeszcze 100 lat później zachwyca zwiedzających ta wielka budowla na kanale Dortmund-Ems. Ta olbrzymia podnośnia jest od ponad 30 lat nieczynna. W Muzeum Przemysłu ożywa jej historia oraz ludzi pracujących kiedyś na kanale. Ze szczytu obu wież rozciąga się fantastyczny widok na konstrukcję stalową i krajobraz nad kanałem koło Waltropu. Jednorazowy jest zbiór pływających urządzeń pracy oraz historycznych statków. Na ich pokładzie można się dowiedzieć jak 50 lat temu żyła i pracowała typowa rodzina na kanale śródlądowym. Parę razy na dzień wyrusza wycieczkowy statek parowy z pomostu sprzed muzeum.

Aufzug für schwimmende Riesen

Die Menge jubelte, als Kaiser Wilhelm am 11. August 1899 das Schiffshebewerk Henrichenburg einweihte. Noch über 100 Jahre später sind die Besucher begeistert von diesem größten Bauwerk am Dortmund-Ems-Kanal. Der gigantische Aufzug liegt seit über 30 Jahren still. Im Industriemuseum wird die Geschichte des Hebewerks und der Menschen am Kanal wieder lebendig. Von den beiden Oberhaupttürmen aus genießen Besucher einen fantastischen Blick auf die Stahlkonstruktion und die weite Kanallandschaft bei Waltrop. Einzigartig ist die Sammlung schwimmender Arbeitsgeräte und historischer Schiffe. An Bord erfährt man, wie eine typische Binnenschifferfamilie vor 50 Jahren gearbeitet und gelebt hat. Mehrmals am Tag legt ein Ausflugsdampfer vom Museumskai ab.

www.lwl-industriemuseum.de

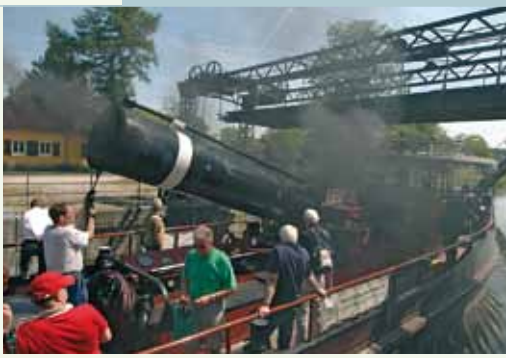

LWL-Industriemuseum Schiffshebewerk Henrichenburg
Am Hebewerk 2
45731 Waltrop
Fon +49(0)2363 | 97070
Fax +49(0)2363 | 970712
E-Mail: schiffshebewerk@lwl.org

Kasa muzeum/
Museumskasse

godz. otwarcia/
Öffnungszeiten
wt–nd/*Di–So*
10:00–18:00 (ostatnie wejście/*letzter Einlass* 17:30)
zamknięte/*geschlossen*:
Informacje o godz. zamknięcia podczas wakacji Bożego Narodzenia oraz aktualne informacje pod: www.lwl-industriemuseum.de/*Schließzeiten in den Weihnachtsferien; aktuelle Informationen unter: www.lwl-industriemuseum.de*

komunikacja publiczna/
ÖPNV
Bus 231 z/*von* Recklinghausen Hbf. (dworzec) → »Kanalstraße«
Bus SB 22 z/*von* Castrop-Rauxel Hbf. (dworzec) → »Datteln Wittener Straße«

Auto/*PKW*
A2 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Castrop-Rauxel/Henrichenburg«, kierować się znakami/*Beschilderung folgen*

Wiele propozycji dla dzieci, oprowadzania na zamówienie/*Umfangreiches Angebot für Kinder, Führungen auf Anfrage*

Od kwietnia: regularne wycieczki statkiem „Henrichenburg"
W każdy piątek wieczornem oprowadzanie przez oświetloną podnośnię wraz z kolacją (Konieczne zameldowanie, minimalna liczna osób –10)
Ab April: Regelmäßige Rundfahrten mit dem Ausflugsschiff »Henrichenburg«; jeden Freitag Abendführung durch das beleuchtete Hebewerk mit anschließendem Abendessen (Anmeldung erforderlich, Mindestteilnehmerzahl 10 Personen)

www.ruhrtopcard.de

Autobus-restauracja w miesiącach letnich/*Gastrobus in den Sommermonaten*

Model funkcjonowania podnośni, czynna maszyna parowa z modelem (można dotykać), ponośnia i barka, na którą można wchodzić. Oprowadzania dla niewidomych po zgłoszeniu. Propozycje dla szkół dla niewidomych.
Funktionsmodell zum Hebewerk; betriebsbereite und tastbare Dampfmaschine mit Modell; Hebebecken und historischer Frachtkahn begehbar; Führungen für blinde Besucher nach Anmeldung, Angebote für Blindenschulen.

W dużej mierze dostępna. Po korycie podnośni można poruszać się w wózku. Droga z niskiego poziomu wody do wysokiego tylko po uzgodnieniu z obsługą i z osobą towarzyszącą.
Anlage überwiegend zugänglich, Schiffshebetrog berollbar. Weg vom Unter- zum Oberwasser nur nach Rücksprache mit dem Personal und mit Assistenz befahrbar.

Kopalnia Zollern

Kopalnia ze stylem

„Pałacem pracy“ nazywana była ta chyba najładniejsza kopalnia Zagłębia Ruhry. Dzięki swoim wystawnym fasadom z czerwonej cegły i bogato zdobionym szczytom przypomina ona bardziej arystokratyczną siedzibę niż kopalnię. Dzisiaj nie można sobie wyobrazić, że po zamknięciu kopalni w latach 1960 chciano wszystkie budynki zrównać z ziemią. Najważniejszym obiektem w walce o zachowanie tego kompleksu była maszynownia z pięknym portalem w stylu secesji, który jest dzisiaj ikoną kultury przemysłowej. Ponad stuletni budynek jest obecnie restaurowany. Zwiedzać go można tylko z przewodnikiem. Stała wystawa w muzeum przywołuje do życia świat gwarków i ich rodzin, pomiędzy szybem a kolonią, gdzie mieszkali. Młodzi zwiedzający mogą się wyżyć w „piwnicy dla dzieci”, która jest imitacją kopalnianego podziemia.

Zeche mit Stil

»Schloss der Arbeit« nannten Zeitgenossen diese wohl schönste Zeche des Ruhrgebiets. Mit ihren prunkvollen Backsteinfassaden und opulenten Giebeln erinnert die Anlage tatsächlich eher an eine Adelsresidenz als an ein Bergwerk. Kaum mehr vorstellbar ist heute, dass das Ensemble nach der Stilllegung in den 1960er-Jahren abgerissen werden sollte. Wichtigstes Objekt im Kampf um den Erhalt war die Maschinenhalle mit dem eindrucksvollen Jugendstilportal – heute eine Ikone der Industriekultur. Das über 100 Jahre alte Gebäude wird zur Zeit saniert und ist nur im Rahmen von Führungen zugänglich. Die Dauerausstellung des Museums macht die besondere Lebenswelt der Bergleute und ihrer Familien zwischen Schacht und Kolonie lebendig. Junge Besucher können sich im »Kinderkeller«, einem Unter-Tage-Erlebnisraum, austoben.

www.lwl-industriemuseum.de

LWL-Industriemuseum Zeche Zollern
Grubenweg 5
44388 Dortmund-Bövinghausen
Fon +49(0)231|6961-111
Fax +49(0)231|6961-114
E-Mail: zeche-zollern@lwl.org

Kasa muzeum/ *Museumskasse*

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
wt–nd/*Di–So*
10:00–18:00
(ostatnie wejście/ *letzter Einlass* 17:30)
zamknięte/*geschlossen:*
Terminy zamknięcia w okresie ferii Bożego Narodzenia i aktualne informacje: www.lwl-industriemuseum.de/*Schließzeiten in den Weihnachtsferien; aktuelle Informationen unter: www.lwl-industriemuseum.de*

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
kolej regionalna/*Regionalbahn*
RB 43 z/*von* Dortmund Hbf. (dw. gł.) lub/*oder* Herne → »Dortmund-Bövinghausen«

www.ruhrtopcard.de

Auto/*PKW*
A 40 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Dortmund-Lütgendortmund«, kierować się znakami/ *Beschilderung folgen*

Darmowe oprowadzania w niedziele 11:30 i 12:00 (tylko opłata za wstęp)/ *Kostenlose Führungen sonntags 11:30 und 12:00 (nur Eintrittsgeld)*

Oprowadzania tematyczne i programy pedagogiczne na zamówienie/ *Thematische Führungen und museumspädagogische Programme nach Anmeldung*

Od maja: w niedz. i święta jazda pociągiem kopalnianym. W każdą 2 i 4 sobotę – „Nocna zmiana“, jedzenie i oprowadzanie. Zameldowanie konieczne. Min. ilość osób: 15, sztolnia zabawowa dla dzieci, plac zabaw./ *Ab Mai: sonn- und feiertags Grubenbahnfahrten; jeden 2. und 4. Samstag »Nachtschicht«: Essen und Führung (Anmeldung erforderlich, Mindestteilnehmerzahl 15 Personen); Erlebnisstollen für Kinder, Spielplatz*

Restauracja/*Museumrestaurant* »Pferdestall«

Dużo dotykalnych obiektów ze świata pracy na dole na powierzchni. Inscenizacja autentycznych miejsc pracy. W hali szybu węgiel i kamienie na taśmach wyciągowych.
► Sztolnia dla dzieci. W poniedziałki możliwa rezerwacja tylko dla niewidzących dzieci. (Tylko po zameldowaniu +49(0)231|6961-211).
Viele ertastbare Objekte der Arbeitswelt unter und über Tage; Inszenierung authentischer Arbeitsplätze. Schachthalle mit Stein und Kohle auf den Fließbändern.
► *Erlebnisstollen für Kinder nach Kükelhaus, Exklusivbesuch für Gruppen sehbehinderter Kinder an Montagen möglich (nur nach Anmeldung unter +49(0)231|6961-211).*

Cały teren dostępny, również bez osoby towarzyszącej (oprócz budynku szybu). Udział w oprowadzaniach bez specjalnego zgłoszenia.
Für Rollstuhlfahrer auch ohne Begleitung fast komplett zugänglich (nicht Schachthalle/ Fördergerüst). Teilnahme an offenen Führungen ohne Anmeldung.

Od koksu do kultury

Koksownia Hansa jest ostatnią zachowaną z 17, które zostały wybudowane w ramach przedsięwzięć racjonalizatorskich w latach 1920 w Zagłębiu Ruhry. Jako centralna koksownia była ona częścią kompleksu kopalniano-hutniczego. Zamknęta w 1992 roku znajduje się obecnie pod opiekę Fundacji Ochrony Zabytków Przemysłowych i Kultury Historii. Zwiedzający mogą spacerować po tym „gigantycznym pomniku", gdzie widoczne są ślady minionej epoki industrialnej i gdzie można obserwować ciągle zmieniającą się przyrodę przemysłową. „Szlak przygodowy" prowadzi zwiedzających do imponującej hali kompresorów, w której znajdują się olbrzymie maszyny oraz zbiornik węgla. Stąd rozciąga się fascynujący widok na Dortmund.

Vom Koks zur Kultur

Die Zentralkokerei Hansa ist die letzte erhaltene von 17 Kokereien im Ruhrgebiet, die während des Rationalisierungsschubs in den 1920er Jahren entstanden. Als Zentralkokerei war sie Teil eines Produktionsverbundes von Bergwerk, Kokerei und Hüttenwerk. 1992 stillgelegt, befindet sich Hansa heute in der Obhut der Stiftung Industriedenkmalpflege und Geschichtskultur. Als »begehbare Großskulptur« gewährt die Anlage ungewöhnliche Einblicke in eine vergangene Industrieepoche und eine sich ständig wandelnde Industrienatur. Ein Erlebnispfad führt die Besucher u. a. zu der imposanten Kompressorenhalle mit ihren riesigen Maschinen und auf den Kohlenturm, der einen faszinierenden Panoramablick auf Dortmund bietet.

www.ruhrtopcard.de

www.industriedenkmal-stiftung.de

Stiftung Industriedenkmalpflege und Geschichtskultur
Emscherallee 11
44369 Dortmund
Fon +49(0)231|9311 2233
E-Mail: info@industriedenkmal-stiftung.de

W markowni lub w godz. otwacia i podczas oprowadzania / *In der »Markenkontrolle« bzw. am Infopunkt, während der Öffnungszeiten und Führungen*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
kwiecień–paźdz. / *April – Oktober:*
wt – nd / *Di – So* 10:00 – 18:00
[listopad – marzec / *November – März:*
wt – nd / *Di – So* 10:00 – 16:00]
(Punkt informacyjny i wypożyczalnia rowerów / *Infopunkt und RevierRad-Verleih)*

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
U-Bahn U 47 z / *von* Dortmund Hbf. (dw. gł.) → »Parsevalstraße«, dalej pieszo ca 5 min. / *dann ca. 5 Min. Fußweg*

Auto / *PKW*
A 45 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Dortmund Hafen« → Hafen, lub / *oder* wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Huckarde«, kierować się znakami w kier. Huckarde / *Beschilderung Richtung Huckarde folgen*

oprowadzania / *Führungen*
czw / *Do* 14:00, pt / *Fr* 21:00 [20:00], so / *Sa* 14:00, 16:00 [14:00]
nd i święta / *sonn- und feiertags* 11:00, 14:00, 16:00 [11:00, 14:00]
Oprowadzania dla dzieci po zgłoszeniu / *Kinderführungen auf Anfrage*

Oryginalne maszyny i zapachy, przenośniki taśmowe, po którym można chodzić, pracujący kompresor. Kokosownię można zwiedzać z audioguide (niemiecki, francuski, angielski, niderlandzki) Można wypożyczyć audioguide dla dzieci. Zwiedzanie całości możliwe jest jedynie w ramach oprowadzań.
Originalmaschinen und -gerüche; begehbare Bandbrücken, Kompressor in Bewegung. Die Kokerei ist zu den Öffnungszeiten in Teilbereichen mit Audioguide (dt., frz., engl., nl.) zu besichtigen. Es gibt auch einen Audioguide für Kinder (dt.). Eine Gesamtbesichtigung ist nur im Rahmen von Führungen möglich.

Budynek stołówki i łaźni dostępny dla wózków inw. Zwiedzanie po drogach fabrycznych możliwe po zamledowaniu w ramach oprowadzań www.ruhrtopcard.de
Infobereich, ehemalige Kantine und Kaue berollbar; Besichtigung der Anlage auf Anfrage im Rahmen von Führungen auf Werkstraßen möglich.

DASA – Wystawa: Świat Pracy

DASA – Arbeitswelt Ausstellung

www.dasa-dortmund.de

Doświadczenie: człowiek / praca / technika

Tutaj miejsce pracy staje się przygodą. DASA jest wystawą do oglądania, słuchania i działania. Jest innowatywna i ciekawie urządzona. Wszystkimi zmysłami przeżywa się świat pracy z dnia dzisiejszego, przeszłego i przyszłego. Zwiedzający mogą przykładowo doświadczyć jaki hałas panuje w budownym tunelu albo sprawdzić poruszanie się własnego kręgosłupa. Wycieczka dla wszystkich, którzy chcą przeżyć wystawę o wielu walorach rekreacyjnych ale również zastanowić się nad pytaniem, jak może wyglądać nasza przyszłość w ciagle zmieniającym się świecie pracy.

Erlebnis: Mensch / Arbeit / Technik

Hier wird der Arbeitsplatz zum Abenteuer: Die DASA ist eine Erlebnisausstellung zum Sehen, Hören und Mitmachen. Spannend inszeniert und innovativ gestaltet. Alle Sinne sind im Einsatz, wenn es darum geht, Arbeitswelten von gestern, heute und morgen zu erleben. So können Besucherinnen und Besucher beispielsweise in der Tunnelbaustelle hautnah erfahren, wie ohrenbetäubend Lärm ist oder im Wirbelgang den eigenen Rücken auf den Prüfstand stellen. Ein Tagesausflug für alle, die eine Ausstellung mit hohem Freizeitwert entdecken möchten und obendrein die Frage beschäftigt, wie unsere Zukunft angesichts des Wandels der Arbeitswelt aussehen könnte.

www.ruhrtopcard.de

DASA der Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin
Friedrich-Henkel-Weg 1–25
44149 Dortmund
Fon +49(0)231|9071-2479
E-Mail: besucherdienst-dasa@baua.bund.de

Punkt informacyjny / *Infotheke*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt–so / *Di–Sa* 9:00–17:00
nd / *So*: 10:00–17:00
w poniedziałki nieczynne / *montags geschlossen*

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
S-Bahn S1 z / *von* Dortmund Hbf. (dw. gł.) lub / *oder* Bochum Hbf. (dw. gł.) → »Dortmund-Dorstfeld Süd«

Auto / *PKW*
B1 / Ruhrschnellweg (od / *aus* DO): wyjazd / *Anschluss-Stelle* Dortmund-Dorstfeld, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

B1 / Ruhrschnellweg (od / *aus* BO): wyjazd / *Anschluss-Stelle* Dortmund-Barop, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Duża ilość dotykalobiektów, dodatkowe objaśnienia przez obsługę, objaśnienia używania audioprzewodników.
Vielzahl tastbarer Objekte, zusätzliche Erläuterungen durch fachlich versiertes Vorführpersonal; Erläuterungen über tragbare Audiogeräte.

Wystawa dostępna.
Ausstellung zugänglich.-

Największy słoń na świecie

Popularny park wypoczynkowy na terenie byłej kopalni Maximilian założony został w 1984 roku jako teren Krajowej (Landowej) Wystawy Ogrodniczej i do dzisiaj nie utracił nic ze swej atrakcyjności. Symbolem parku jest szklany słoń – rzeźba dobudowana do byłej sortowni węgla. Można na nią wjechać i ją zwiedzać. Pod stopami słonia rozciągają się barwne pola kwiatowe, lasy rzucają swój cień oraz niezwykłe place zabaw zapraszają najmłodszych. Szczególną atrakcją jest Dom Motyli z trzema fruwającymi motylami z krajów tropikalnych. W budynkach byłej kopalni, w łaźni i centrali elektrycznej odbywają się różnorakie imprezy kulturalne i rozrywkowe

Der größte Elefant der Welt

Der beliebte Freizeitpark auf der ehemaligen Zeche Maximilian entstand 1984 als Landesgartenschau und hat bis heute nichts von seiner Anziehungskraft verloren. Sein Wahrzeichen ist der gläserne Elefant – die zu einer begehbaren Plastik verwandelte ehemalige Kohlenwäsche. Zu seinen Füßen liegen farbenfrohe Blumenlandschaften, schattenspendende Waldbereiche und außergewöhnliche Spielflächen. Besondere Attraktion: das Schmetterlingshaus mit frei fliegenden Faltern aus tropischen Regionen. In den ehemaligen Zechengebäuden wie Waschkaue oder Elektrozentrale wird heute ein vielfältiges Kultur- und Unterhaltungsprogramm geboten.

www.maximilianpark.de

www.ruhrtopcard.de

Maximilianpark Hamm GmbH
Alter Grenzweg 2
59071 Hamm
Fon +49(0)2381|98210-0
E-Mail:
info@maximilianpark.de

kasa główna / *Hauptkasse*
kwiecień – wrzesień /
April – Sept.: 9:00 – 19:00
paźdz. – marzec / *Okt. – März:*
10:00 – 17:00

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / *Täglich* 9:00 – 21:00
paźdz. – marzec / *Okt. – März:*
10:00 – 19:00

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Bus 1, 3, 6, 28, 33 z / *von* Bahnhof Hamm (Neue Bahnhofstraße)
→ »Maximilianpark«

Auto / *PKW*
A 2 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Hamm«, Werler Straße (B 63),
→ Hamm, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Ogród zapachowy i tropikalna motylarnia, drogi główne i uboczne o różnej nawierzchni.
Duftgarten und tropisches Schmetterlingshaus; Haupt- und Nebenwege mit unterschiedlichen Belägen.

Można się dobrze poruszać na wózku. Częściowo kostka nawierzchniowa. „Słoń" i motylarnia dostępne.
► Place zabaw dostosowane dla dzieci niepełnosprawnych.
Außengelände überwiegend gut berollbar; streckenweise Kopfsteinpflaster; »Elefant« und Schmetterlingshaus zugänglich;
► *Spielanlagen gut geeignet für Kinder mit Behinderung.*

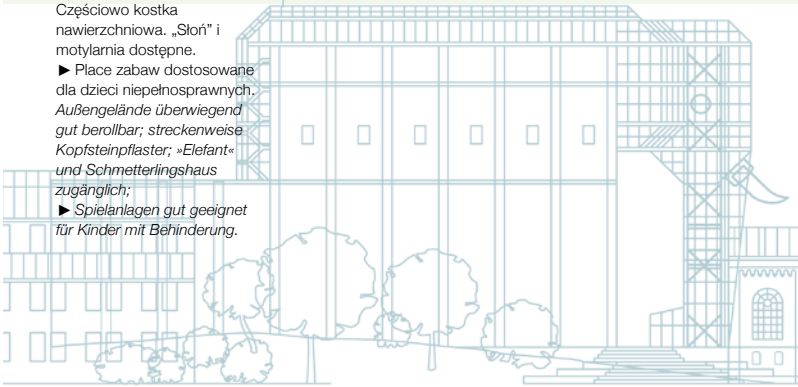

Od sztuki warzenia piwa do sztuki światła

Piwo wraz z węglem i stalą stanowią od dawna nieodłączny atrybut obrazu Zagłębia Ruhry. Browar Linden jest jednym z najbardziej tradycyjnych browarów tego regionu. Popularne piwo Linden – Bier było tutaj warzone od 1859 roku. W konsekwencji koncentracji przemysłu browarskiego browar Linden został w 1979 roku zamknięty i zaczął zamieniać się w centrum sztuki i kultury wraz z lokalami gastronomicznymi, w których wspomnienie o piwie jest utrzymywane przy życiu. W podziemiu, pod sklepieniami piwnicznymi, gdzie kiedyś chłodzono piwo otwiera się przed zwiedzającym tajemniczy świat światła i cienia. Centrum Międzynarodowej Sztuki Światła Unna prezentuje tutaj od maja 2001 roku dzieła m.in. takich artystów jak: Mischa Kuball, Christina Kubisch, Mario Merz, François Morelet, Keith Sonnier, Olafrur Eliasson i Rebecca Horn. Od 2009 roku prezentowana jest sensacjonalna wystawa amerykańskiego artysty światła Jamesa Turrel. Centrum oferuje ponadto bogaty program: organizowane są sympozja, warsztaty i czasowe wystawy tematycznie związane ze sztuką światła, jak i „Podróże świetlne" po Zagłębiu Ruhry. Centrum Informacji i Kształcenia (zib) organizuje cały szereg imprez kulturalnych i kształceniowych.

www.ruhrtopcard.de

Von der Braukunst zur Lichtkunst

Bier: ein Mythos im Ruhrgebiet. Mit Kohle und Stahl bildete es lange den historischen Dreiklang der Region. Die Lindenbrauerei gehört zu den traditionsreichsten Braustätten des Reviers. Ab 1859 in mehreren Abschnitten erbaut, wurden dort bis 1979 die bekannten Linden-Biere gebraut. Nach ihrer Schließung im Zuge wachsender Konzentration in der Brauerei-Industrie wandelte sich die Lindenbrauerei zu einem Kunst- und Kulturzentrum mit mehreren Gastronomien. So blieben die Erinnerungen an das Lindenpils lebendige Geschichte. Unter Tage jedoch, in den ehemaligen Kühlgewölben der alten Brau-stätte, öffnet sich eine ge-heimnisvolle Welt aus Licht und Schatten. Hier präsentiert das »Zentrum für Internationale Lichtkunst Unna«, das im Mai 2001 eröffnet wurde, Installationen u. a. von Mischa Kuball, Christina Kubisch, Mario Merz, François Morellet, Keith Sonnier, Olafur Eliasson und Rebecca Horn. Seit 2009 zeigt das Zentrum ein neues, Aufsehen erregendes Werk des US-amerikanischen Lichtkünstlers James Turrell. Zum vielfältigen Programmangebot zählen außerdem Symposien, Workshops und Wechselausstellungen zum Thema Licht sowie »Lichtreisen« ins Revier. Oberirdisch bietet das Zentrum für Information und Bildung (zib) ein vielfältiges Kultur- und Bildungsangebot.

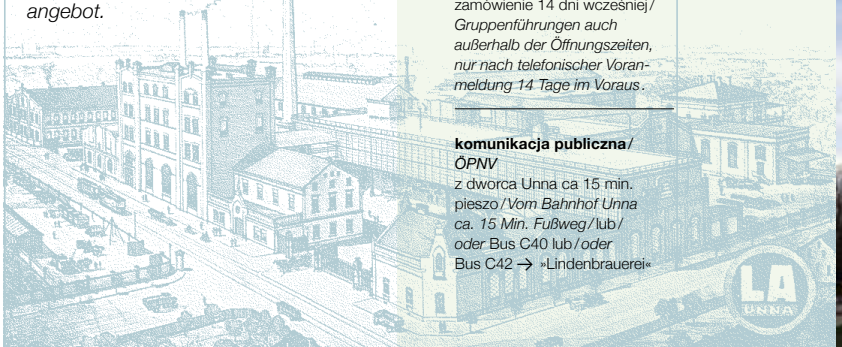

Zentrum für Internationale Lichtkunst Unna
Lindenbrauerei Unna
Lindenplatz 1
59423 Unna
Fon +49(0)2303 | 10370
info@lichtkunst-unna.de

Centrum turystyki przy wejściu / *Besucherzentrum, Eingangsbereich*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt–pt / *Di–Fr* 14:00–17:00
Zwiedzanie tylko z przewodnikiem (ok. 90 min.) / *Besuch nur im Rahmen einer Führung (alle 90 Min.) möglich!*
W każdy czwartek zwiedzanie o 18.30 / *Langer Donnerstag: Jeden Do Spätführung um 18:30*
so / nd / *Sa / So* 13:00–17:00
Oprowadzania co godzinę / *Führungen alle 60 Min.*
Oprowadzania grupowe możliwe poza godz. otwarcia na zamówienie 14 dni wcześniej / *Gruppenführungen auch außerhalb der Öffnungszeiten, nur nach telefonischer Voranmeldung 14 Tage im Voraus.*

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
z dworca Unna ca 15 min. pieszo / *Vom Bahnhof Unna ca. 15 Min. Fußweg* / lub / *oder* Bus C40 lub / *oder* Bus C42 → »Lindenbrauerei«

Auto / *PKW*
A 1 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Unna«, w kierunku / *Richtung Zentrum*, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Parking Massener Straße / *Parkhaus Massener Straße*

Po uprzednim zameldowaniu możliwe oprowadzania z FM-urządzeniem dla aparatów słuchowych i osobami z C-implantami. (maks. 10 osó). *Nach Voranmeldung Führungen auch mit einer FM-Anlage speziell für Hörgeräte- und CI-Träger (max. für 10 Personen).*

Większość instalacji świetlnych dostępne w odwrotnej kolejności zwiedzania tylko w ramach oprowadzań (konieczne uprzednie zgłoszenie). *Lichtinstallationen in veränderter Reihenfolge mehrheitlich zugänglich oder einsehbar. Nur im Rahmen von Führungen (Anmeldung erforderlich).*
▶ Epileptycy: instalację mogą niekiedy wywołać napad epileptyczny.
▶ *Epileptiker: Die Lichtinstallationen können unter Umständen Anfälle auslösen.*

www.lichtkunst-unna.de

Willa „Hagener Impulse“

Hohenhof jest zabytkiem o randze europejskiej .Wybudowany został w latach 1906–1908 przez Henry van de Velde dla rodziny Osthaus. Budynek uchodzi za jeden z nielicznie zachowanych w całości obiektów w stylu secesji – „Gesamtkunstwerke des Jugendstils”. Zgodnie z wolą Ernsta Osthausa Hohenhof miał służyć grupie artystów Hohenhagen. Idea ta została jedynie w części zrealizowana. Po latach zmiennych losów obecnie w domu obok pomieszczeń zrekonsturowanych i utrzymanych w formie pierwotnej znajduje się muzeum „Hagener Impulse”. W pomieszczeniach zaprojektowanych przez Henry van de Velde prezenowane są dzieła sztuki takich artysów jak: Ferdinand Hodler, Henri Matisse, Jan Thorn Prikker, Hermann Haller, Peter Behrens, J. L. M. Lauweriks, Aristide Maillol, Bruno Taut oraz rękodzieła manufaktury srebra z Hagen. Hohenhof jest filią Osthaus Museum w Hagen.

Villa des »Hagener Impulses«

Der Hohenhof ist ein Baudenkmal von europäischem Rang. Er wurde 1906 bis 1908 von Henry van de Velde als Wohnhaus für die Familie Osthaus erbaut. Das Gebäude gilt als eines der wenigen erhaltenen »Gesamtkunstwerke« des Jugendstils. Nach dem Willen von Karl Ernst Osthaus sollte der Hohenhof als Zentrum der Künstlerkolonie Hohenhagen dienen, die jedoch nur in Ansätzen realisiert wurde. Nach wechselvoller Geschichte beherbergt das Haus heute, neben den in der ursprünglichen Form erhaltenen und rekonstruierten Räumen, das Museum des »Hagener Impulses«. Hier werden in den von Henry van de Velde gestalteten Räumen Kunstwerke von Ferdinand Hodler, Henri Matisse, Jan Thorn Prikker und Hermann Haller sowie Objekte u. a. von Peter Behrens, J. L. M. Lauweriks, Aristide Maillol, Bruno Taut und der Hagener Silberschmiede gezeigt. Der Hohenhof ist eine Abteilung des Osthaus Museums Hagen.

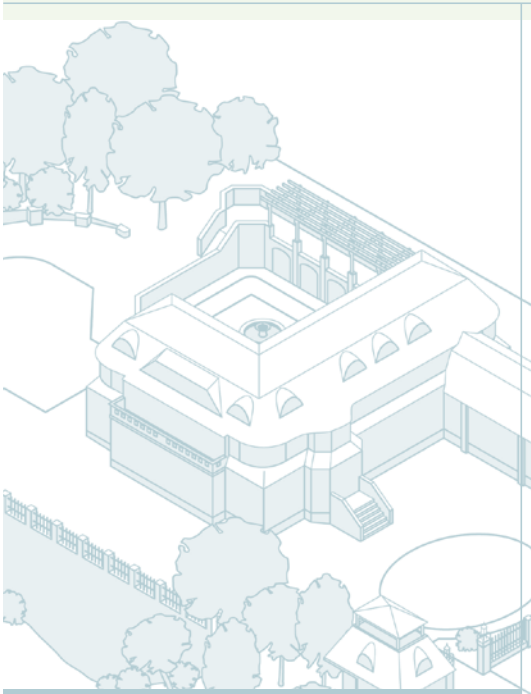

www.osthausmuseum.de

Hohenhof
Stirnband 10
58093 Hagen
Fon +49(0) 23 31 | 2 07 31 38
E-Mail: osthausmuseum@stadt-hagen.de

kasa muzeum / *Museumskasse*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
so i nd / *Sa und So*
11:00–18:00

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Bus 527 z / *von* Hagen Hbf. (dw. gł.) → przystanek / *Bushaltestelle* »Stirnband«

Auto / *PKW*
A 45 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Hagen-Süd«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Budynek niedostosowany / *Gebäude nicht zugänglich*

Stuk młota kowalskiego i zapach kawy

LWL Skansen Hagen zapoznaje zwiedzającego z rzemiosłem i techniką końca XVIII i XIX wieku. Na terenie liczącym około 42 ha w dolinie Mäckingerbach można zobaczyć 60 warsztatów i zakładów rzemieślniczych oraz zwiedzić wystawę. W oparciu o dawne techniki rzemieślnicze wypiekane jest pieczywo, warzone piwo, pokazane kowalnictwo i technika drukarska. Na oczach zwiedzających powstają gwoździe, liny, papier, cygara, piwo, chleb i kawa. Poza tym w muzeum organizowane są wystawy oraz programy muzealno-pedagogiczne. Muzeum należy do Krajowego Związku Krajobrazowego Westfalia-Lippe (LWL).

Hammerschlag und Kaffeeduft

Das LWL-Freilichtmuseum Hagen vermittelt Einblicke in Handwerk und Technik des ausgehenden 18. und des 19. Jahrhunderts. Etwa 60 Handwerks- und Gewerbebetriebe sowie Dauerausstellungen können die Besucher auf dem rund 42 ha großen Gelände im Mäckingerbachtal besichtigen. In zahlreichen Vorführbetrieben wird auf der Grundlage historischer Handwerkstechniken geschmiedet, gebacken, gedruckt und gebraut. Vor den Augen der Besucher entstehen so Nägel, Seile, Papier, Zigarren, Bier, Brot und Kaffee. Außerdem im vielfältigen Museumsangebot: Sonderausstellungen und -veranstaltungen sowie museumspädagogische Programme. Träger des Museums ist der Landschaftsverband Westfalen-Lippe.

LWL-Freilichtmuseum Hagen
Westfälisches Landesmuseum für Handwerk und Technik
Mäckingerbach
58091 Hagen
Fon +49(0)2331|780 70
Fax +49(0)2331|780 71 20
E-Mail: freilichtmuseum-hagen@lwl.org

kasa muzeum/*Museumskasse*

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
1 kwiecień–31 paźdz./*1. April–31. Oktober:* wt–nd i święta *Di–So und an allen Feiertagen* od/*ab* 9:00
Wejście do/*Einlass bis* 17:00, zwiedzanie budynków do/*Häuserbesichtigung bis* 17:30

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
Bus 512 lub/*oder* MVG 84 z/*von* Hagen Hbf. (dw. gł.)
→ »Freilichtmuseum«

Auto/*PKW*
A 45 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Hagen-Süd«, kierować się znakami/*Beschilderung folgen*

Wielorakie wrażenia w autentycznej atmosferze warsztatów, objaśnienia personelu. Specjalne programy dla grup (drukowanie, czerpanie papieru), tematyczne oprowadzania.
Vielfältige Eindrücke in authentischer Werkstattatmosphäre; jederzeit Erläuterung durch Werkstattbetreuer; für Gruppen spezielle Aktivprogramme (Drucken, Papierschöpfen) sowie geführte Themenrundgänge; Anmeldung erforderlich.

Uprzednie zgłoszenie konieczne. Garbowate nierówności nawierzchni. Ze względu na duże nachylenia w terenie osoba towarzysząca nieodzowna. Tylko niektóre budynki dostępne. Sklep i ogródek piwny dostępny dla wózków inw.
Lohnendes Außengelände; wegen teilweise starker Steigungen bzw. Pflaster Assistenz erforderlich; nur wenige Gebäude und Werkstätten zugänglich, Shop und Biergarten berollbar.

www.lwl-freilichtmuseum-hagen.de

www.ruhrtopcard.de

Kolebka Zagłębia Ruhry

W kopalni Nachtigall w dolinie Ruhry nedaleko Witten ożywa czas pionierów górnictwa. Wyposażeni w hełmy i lampy górnicze docierają zwiedzający przez niską sztolnię do miejsca, skąd doskonale widać złoża węgla kamiennego. Na terenie wokół jednego z najstarszych głębinowych szybów „Herkules" z 1832 roku można zapoznać się z techniką i warunkami pracy górników w XIX wieku. W maszynowni pracuje maszyna parowa, a stara barka węglowa cumuje niedaleko. Pomiędzy kopalnią Nachtigall a Muzeum Kolei Górniczej i Polowej („Gruben- und Feldbahnmuseum") kursuje w letnich miesiącach kolejka. Wędrowcy mogą zapoznać się na „Szlaku Górniczym Muttental". z historią czarnego złota. W Domu Modlitwy Górników można wypobować kowalstwa przy pomocy dawnych narzędzi. W byłym budynku kopalni Herberholz znajduje się małe muzeum należące do Stowarzyszenia Historycznych Miejsc Górniczych Zagłębia Ruhry z eksponatami dawnego i obecnego górnictwa.

www.ruhrtopcard.de

www.lwl-industriemuseum.de

Wiege des Ruhrbergbaus

Die Pionierzeit des Bergbaus wird auf der Zeche Nachtigall im Wittener Ruhrtal lebendig. Ausgerüstet mit Helm und Grubenlampe gelangt man im Besucherbergwerk durch niedrige Gänge zu einem echten Steinkohlenflöz. In der Ausstellung rund um den Schacht »Hercules« von 1832 – einen der ersten Tiefbauschächte des Reviers – lernen Gäste die Technik und schweren Arbeitsbedingungen der Bergleute im 19. Jahrhundert kennen. Im Maschinenhaus dreht sich eine historische Dampfmaschine, und draußen auf dem Gelände hat ein Kohlenschiff festgemacht. Zwischen der Zeche Nachtigall und dem nahe gelegenen »Gruben- und Feldbahnmuseum« verkehren an den Wochenenden im Sommerhalbjahr regelmäßig Bahnen. Wanderer können auf dem »Bergbaurundweg Muttental« die Geschichte des schwarzen Goldes erkunden. Zu besichtigen ist u. a. das »Bethaus der Bergleute«, wo Besucher nach alter Tradition bergmännische Gerätschaften schmieden können. Im Zechenhaus Herberholz unterhält der Förderverein Bergbauhistorischer Stätten Ruhrrevier e. V. ein kleines Museum mit Exponaten aus dem alten und neueren Bergbau.

LWL-Industriemuseum Zeche Nachtigall
Nachtigallstraße 35
58452 Witten
Fon +49(0)2302|93664-0
Fax +49(0)2302 | 93664-22
E-Mail: zeche-nachtigall@lwl.org

Kopalnia Nachtigall / *Zeche Nachtigall*
Dom Modlitwy Górników / *Bethaus der Bergleute*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
Zeche Nachtigall und Besucherbergwerk Nachtigallstollen
wt – nd / *Di – So* 10:00 – 18:00 (ostatnie wejście / *letzter Einlass* 17:30); zamknięte / *geschlossen:* Informacje o zamknięciu w okresie ferii Bożego Narodzenia oraz inne informacje / *Schließzeiten in den Weihnachtsferien; aktuelle Informationen unter:* www.lwl-industriemuseum.de

Oprowadzania po sztolni / *Stollenführungen:* wt – pt / *Di – Fr:* 11:00, 13:00, 15:00, 17:00; so, nd / *Sa, So:* co godz. / *stündlich* 11:00 – 17:00
Oprowadzania grup i program pedagogiczny na zamówienie / *Gruppenführungen und museumspädagogische Programme auf Anfrage*

Dolina Mutte i Dom Modlitwy / *Muttental und Bethaus*
Bezpłatne informacje, oprowadzania, wycieczki grupowe, program pedagogiczny, tradycyjne kowalstwo. / *Kostenlose Infos, Ankerpunkt-Führungen, Gruppenausflüge, museumspädagogische Programme, traditionelles Schmieden*

Stadtmarketing Witten
Tourist & Ticket Service
Marktstraße 7, 58452 Witten
Fon +49(0)2302|12233
Fax +49(0)2302|12236
E-Mail: info@stadtmarketing-witten.de
www.stadtmarketing-witten.de

Dom Modlitwy / *Bethaus*
Muttentalstraße 35
kwiecień – październ. / April – Okt:
wt – pt / *Di – Fr* 10:00 – 16:00, w czwartki po południu zamknięte / *Do Nachmittag geschlossen*
so / *Sa* 10:00 – 18:00,
nd / *So* 11:00 – 18:00
listopad – marzec / *Nov. – März:*
so / *Sa* 14:00 – 16:00
nd / *So* 11:00 – 16:00

Muzeum kopalni i kolejki polowej / *Gruben- und Feldbahnmuseum*
Nachtigallstraße 27-33
58452 Witten
od Wielkanocy do październ. / *ab Ostern bis Oktober:*
w każdą 1 i 3 niedzielę / jeden 1. und 3. Sonntag
10:00 – 18:00
Fon +49(0)177 | 4938504
www.muttenthalbahn.de

Zechenhaus Herberholz / *The Herberholz pit house*
Muttentalstraße 32
Fon +49(0)2302 | 79157
kwiecień – październ. / April – Okt:
nd i święta / *So/feiertags*
10:00 – 18:00

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Z dworca Witten ca 30 min. pieszo przez most Nachtigall / Von Witten Hbf. ca. 30 Min. Fußweg über Nachtigallbrücke
Bus 378 z / *von* Bochum-Langendreer → »Witten-Bommern Bf.«, stamtąd pieszo / *dann ca. 30 Min. zu Fuß*

Auto / *PKW*
A 43 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Witten-Herbede«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Kopalnia Nachtigall: modele funkcjonalne i orientacyjne, parowa maszyna wyciągowa na chodzie, piece do wypalania cegieł, statek znad Ruhry, sztolnia Nachtigall, złoże węglowe. Kolejka / Muttentalbahn: różne kolejki dostępne, możliwe krótkie przejazdy
Zeche Nachtigall: Funktions- und Orientierungsmodelle; betriebsbereite Dampffördermaschine, Ziegelöfen, Ruhrschiff und Besucherbergwerk Nachtigallstollen mit Flöz; Muttentalbahn: Verschiedene Bahnen zugänglich, Kurzfahrten möglich.

Teren kopalani i budynek muzeum dostępny dla wózków. Możliwość oglądania statku.Kolejka Muttenbahn : różne kolejki do oglądania
Zeche Nachtigall: Museumsgelände und Gebäude berollbar, Rührschiff einsehbar. Muttentalbahn: Verschiedene Bahnen auf dem Gelände einsehbar.

Huta Henrich Hattingen

Najstarszy piec hutniczy w Zagłębiu Ruhry

150 lat temu sypały się iskry kiedy z wielkigo pieca huty Henrich lało się żelazo. Dzisiaj muzeum przywołuje do życia w tym jednorazowym oryginalnym miejscu historię żelaza i stali. W poglądowej odlewni płynie znowu regularnie żarzący metal. Punktem kulminacyjnym zwiedzania jest wjazd w oszklonej windzie na najstarszy i jeszcze istniejący wielki piec. Program dla dzieci jest szczególnym przeżyciem. Dzieci wyruszyją z maskotką muzealną „Ratte" (szczur) na szlak odkrywczy. Na tzw. „Zielonej drodze" i w warsztacie ekologicznym poznają zwiedzający przyrodę tego przemysłowego ugoru. W trakcie oprowadzań z pochodniami ujawnia się dziedzictwo kultury przemysłowej huta Henrich w fascynującym świetle.

Der älteste Hochofen im Revier

150 Jahre lang sprühten Funken, wenn die Hochöfen der Henrichshütte das flüssige Eisen ausspuckten. Heute macht das Museum an diesem einzigartigen Originalschauplatz die Geschichte von Eisen und Stahl lebendig. In der Schaugießerei fließt heute wieder regelmäßig glühendes Metall. Höhepunkt des Museumsbesuchs ist eine Fahrt im gläsernen Aufzug auf den Hochofen – der älteste, der noch im Revier erhalten ist. Vielfältige Angebote versprechen besondere Erlebnisse: Kinder gehen mit dem Museumsmaskottchen »Ratte« auf Entdeckungstour. Auf dem »Grünen Weg« und in der Öko-Werkstatt lernen Besucher die Natur der Industriebrache kennen. Bei Führungen im Fackelschein erscheint Industriekultur auf der Henrichshütte in einem faszinierenden Licht.

www.lwl-industriemuseum.de

LWL-Industriemuseum Henrichshütte
Werksstraße 31-33
45527 Hattingen
Fon +49(0)2324|9247-140
Fax +49(0)2324|9247-112
E-Mail: henrichshuette@lwl.org

W foyer przy wejściu/ *Foyer im Eingangsbereich*

godz. otwarcia/ ***Öffnungszeiten***
wt–nd/*Di–So* 10:00–18:00
pt/*Fr* 10:00–21:30
zamknięte/*geschlossen:*
Godziny zamknięcia w ferie Bożegeo Narodzenia i inne informacje pod:/*Schließzeiten in den Weihnachtsferien; aktuelle Informationen unter:*
www.lwl-industriemuseum.de

W każdy piątek o 19.00 „duga zmiana" oprowadzanie po drodze żelaza./ *Jeden Freitag 19:00: »Spätschicht« (Erlebnisführung auf dem »Weg des Eisens«).*

Pogramy dot. ekologii tego żelaznego ugoru, program pedagogiczny dla dzieci i oprowadzania grupowe na zamówienie./ *Angebote zur Ökologie der Hüttenbrache, Programme für Kinder und Gruppenführungen auf Anfrage.*

Restauracja/ *Museum restaurant* »Henrichs«

komunikacja publiczna/ ***ÖPNV***
Bus SB37 lub/*oder* CE31 z/*von* Bochum Hbf. (dw. gł.) lub/*oder* Hattingen (Ruhr) Mitte/*centre* → »Henrichshütte«

Auto/ ***PKW***
A43 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Witten-Herbede«, kierować się znakami/*Beschilderung folgen*

„Droga żelaza" przystępnie pokazana, model orientacyjny, oryginalne wywiady z pracownikami, pokazowa odlewnia z formami, zapachami i gorącym powietrzem (po zameldowaniu). *Weg des Eisens« nachvollziehbar, Orientierungsmodell; Arbeiterinterviews im O-Ton; Schaugießerei zum Mitmachen mit Formen, Gerüchen und Hitze (nach Anmeldung).*

Teren zewnętrzny, pomieszczenia wystawiennicze, sklep-dostępne; windy do taśm ze wsadem i na trzy poziomy wielkiego pieca. Hala spustowa do zobaczenia. *Außenbereich, Ausstellungsräume, Shop, zugänglich; Aufzüge zur Bandmöllerung und auf drei Ebenen des Hochofens. Abstichhalle einsehbar.*

www.ruhrtopcard.de

Muzeum Kolei Żelaznej Bochum-Dahlhausen

Fascynacja parą

To namacalna historia kolei żelaznych! Muzeum Kolei Żelaznej Bochum-Dahlhausen ze swymi 150 pojazdami szynowymi z okresu od 1853 roku do dzisiaj należy do jednych z największych tego typu w Niemczech. Niektóre pojazdy są jeszcze na chodzie i regularnie uruchomiane. W oryginalnie zachowanych zakładach kolejowych z 20 m obrotnicą i wachlarzownią można zobaczyć lokomotywę kolejki polowej, jak i elegancki pociąg ekspresowy. W niedziele i święta kursuje między muzeum a dworcem kolei podmiejskiej S-Bahn Dahlhausen autobus szynowy „Wismar" z 1936 roku zwany „ryjkiem świni". Dodatkowo organizowane są specjalne imprezy i jazdy pociągiem muzealnym. Na trasie wzdłuż Ruhry kursuje w każdą pierwszą niedzielę od kwietnia do listopada pociąg muzealny do dworca głównego w Hagen. W każdą trzecią niedzielę w okresie od kwietnia do października można jechać w budce maszynista i obserwować jego pracę. Jest to namacalna historia kolei żelaznej.

www.ruhrtopcard.de

Faszination Dampf

Hier erleben Sie Eisenbahngeschichte zum Anfassen! Mit über 150 Schienenfahrzeugen aus der Zeit von 1853 bis zur Gegenwart gehört das Eisenbahnmuseum Bochum-Dahlhausen heute zu den größten seiner Art in Deutschland. Einige Fahrzeuge sind noch immer betriebsfähig und regelmäßig im Einsatz. In einem original erhaltenen Bahnbetriebswerk mit 20-Meter-Drehscheibe und historischem Ringlokschuppen kann man sie alle sehen: die kleine Feldbahnlok ebenso wie den eleganten Schnellzug-Renner. An Sonn- und Feiertagen pendelt der Wismarer Schienenbus von 1936, liebevoll »Schweineschnäuzchen« genannt, zwischen dem Eisenbahnmuseum und dem S-Bahnhof Dahlhausen. Zusätzlich werden zahlreiche Sonderveranstaltungen sowie Sonderfahrten mit dem Museumszug angeboten. Auf der Ruhrtalstrecke verkehrt der Museumszug vom Eisenbahnmuseum bis Hagen Hbf. planmäßig an jedem ersten Sonntag der Monate April bis November. An jedem dritten Sonntag von April bis Oktober können die Besucher auf dem Führerstand einer Lokomotive mitfahren und dem Lokpersonal so bei der Arbeit über die Schulter schauen. Eisenbahngeschichte zum Anfassen!

Eisenbahnmuseum Bochum-Dahlhausen
Dr.-C.-Otto-Straße 191
44879 Bochum
Fon +49(0)234|49 25 16
(wt–nd/*Di–Fr*
10:00–17:00)
E-Mail: info@eisenbahn-museum-bochum.de

kasa muzeum/
Museumskasse

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
marzec–listopad/*März–Nov.:*
wt–pt, nd i święta/*Di–Fr, So und feiertags* 10:00–17:00

Przerwa zimowa/*Winterpause*
Od połowy listopada 2011 do końca lutego 2012/
Von Mitte November 2011 bis Ende Februar 2012

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
S-Bahn S3, z/*von* Essen Hbf. (dw. gł.), Tramwaj/*Straßenbahn* 318 z/*von* Bochum Hbf. (dw. gł.) → »Bochum-Dahlhausen«, dalej 15 min. pieszo/*dann ca. 15 Minuten Fußweg*

nd i święta autobus szynowy z dworca Dahlhausen/ *So und feiertags Schienenbustransfer ab Bhf. Dahlhausen.*

Auto/*PKW*
A 40 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »BO-Wattenscheid West«, Berliner Straße → Hattingen, Zeppelindamm, w prawo/*rechts* Varenholzstraße, Höntroper Straße, w lewo/*links* Dr.-C.-Otto-Straße

Wszystkie lokomotywy i wagony dostępne z zewnątrz, budka maszynisty lokomotywy parowej z funkcjonującą armaturą, wejście do niektórych pojazdów możliwe, regularnie uruchomianie lokomotyw parowych, specjalne jazdy i specjalne imprezy.
Alle Lokomotiven und Waggons von außen zugänglich; Führerstand einer Dampflok mit bedienbaren Armaturen; Betreten der Fahrzeuge zum Teil möglich; regelmäßig Loks unter Dampf; Sonderfahrten und Sonderveranstaltungen.

Można poruszać się po drogach na wózku. Do wielu pojazdów można wjechać na wózku, podczas oprowadzania wejście do wnętrza pojazdów.
Gut befahrbare Wege, Fahrzeuge im Wesentlichen anfahrbar; Einsicht in historische Waggons bei Führungen.

www.eisenbahnmuseum-bochum.de

Mit Kruppa

Willa Hügel była od 1873 roku domem mieszkalnym rodziny Krupp i miejscem reprezentacyjnym firmy. Główny budynek przeznaczony był dla rodziny. Obecnie ma tam są siedzibę Fundacja Kultury Ruhr. Tutaj organizowane są m.in. duże ponadregionalne wystawy sztuki. Mały Dom mieści „ Wystawę historyczną Krupp", która informuje o historii rodziny i firmy jak i o działaność Fundacji Alfried Krupp von Bohlen und Halbach, która jest właścicielem willi Hügel. Reprezentatywny park zaprasza do spacerów i odpoczynku.

Mythos Krupp

Die Villa Hügel diente von 1873 bis 1945 der Industriellenfamilie Krupp als Wohnsitz und Repräsentationsort des Unternehmens. Das Große Haus war einst Hauptwohngebäude der Familie und beherbergt heute die Kulturstiftung Ruhr. Hier werden regelmäßig auch große, überregionale Kunstausstellungen gezeigt. Im Kleinen Haus informiert die »Historische Ausstellung Krupp« über die Geschichte der Familie und des Unternehmens sowie die Förderaktivitäten der Alfried Krupp von Bohlen und Halbach-Stiftung, die auch Eigentümerin der Villa ist. Die repräsentative Parkanlage lädt zu einem Spaziergang und zum Verweilen ein.

www.villahuegel.de

Villa Hügel
Hügel 1
45133 Essen
Fon +49(0)201|188-4823
E-Mail: office@villahuegel.de

Główny budynek (portier)/ Großes Haus (Pförtner)

godz. otwarcia/ ***Öffnungszeiten***
wt–nd/*Di–So* 10:00–18:00
(w trakcie wystaw zmienione godziny otwarcia/*abweichende Öffnungszeiten während der Kunstausstellungen)*

komunikacja publiczna/ ***ÖPNV***
S-Bahn S 6 z/*von* Essen Hbf. (dw. gł.) → »Essen-Hügel«

Auto/*PKW*
A 52 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Essen-Haarzopf«, w kierunku/*Richtung* Essen-Bredeney, Hatzper Straße, kierować się znakami/ *Beschilderung folgen*

Niektóre obiekty w dużym domu dotykalne.
Einzelne Objekte im Großen Haus ertastbar

W głównym budynku: większość pomieszczeń dostępna, korzystanie z windy tylko z obsługą.
Mały dom: wejście przez pochylnię, wnętrze w całości dostępne.
Park: drogi asfaltowe, duża pochyłość terenu stąd osoba towarzysząca zalecana.
Haupthaus: Räume größtenteils zugänglich; Aufzüge mit Personal zu benutzen. Kleines Haus: Eingang über Rampe, dann komplett zugänglich.
Park: asphaltierte Wege; wegen starker Steigungen ist Assistenz ratsam.

RUHR.TOURISMUS

Extra Schicht

Noc Kultury Przemysłowej

- 9 lipca 2011
- **30 czerwca 2012**
- 6 lipca 2013

Zapalamy światła!
www.extraschicht.de

47 miejsc | 200 imprez | JEDNA NOC

Nieczynne kopalnie i wielkie piece, hałdy i koksownie, zbiornik gazu i tereny przemysłowe zamieniają się podczas Nocy Kultury Przemysłowej w forum dla muzyki, tańca, kabaretu i teatru.
Zapraszamy do Metropolii Ruhry aby w tę jedną noc zychwycić się całym regionem!

Partnerzy projektu:

Protektorzy:

Partnerzy medialni:

Sponsorzy:

RUHR.TOPCARD

Mach mehr aus deiner Freizeit!

Mit der RUHR.TOPCARD können Sie über 90 Freizeit- und Erlebniswelten in der Metropole Ruhr, am Niederrhein und im Sauerland im Jahr 2011 einmalig kostenfrei besuchen.
Die RUHR.TOPCARD ist Ihre Eintrittskarte zu der Route der Industriekultur sowie den besten Zoos, Spaßbädern und Wellness-Oasen, Museen sowie weiteren einzigartigen Freizeitattraktionen der Region.

Alle mit einer RUHR.TOPCARD gekennzeichneten Ziele in dieser Broschüre können Sie mit der RUHR.TOPCARD im Jahr 2011 eimalig kostenfrei besuchen.

Das alles für nur 47,90 Euro (Kinder: 32,90 Euro)*
*Geburtsjahrgänge 2006 bis einschließlich 1997

Mehr Informationen und Bestellung unter www.ruhrtopcard.de oder 01805 / 18 16 180
(0,14 Euro/Min. aus dem deutschen Festnetz, max. 0,42 Euro/Min. aus dem Mobilfunknetz)

RUHR.TOURISMUS

Ein Unternehmen der metropoleruhr

Muzeum Wody Aquarius

Aquarius Wassermuseum

Mülheim a.d. Ruhr

www.aquarius-wassermuseum.de

Vom Wasser- zum Wissensspeicher

Der Styrumer Wasserturm wurde 1892/93 von August Thyssen gebaut, um das nahegelegene Bandeisenwerk mit Wasser zu versorgen. 1912 ging der Turm in den Besitz der RWW Rheinisch-Westfälische Wasserwerksgesellschaft über. 1982 wurde er stillgelegt. Die RWW richtete in dem mittlerweile denkmalgeschützten Gebäude das Aquarius Wassermuseum ein. Es entstand ein mehrfach preisgekröntes, multimediales Museum mit 30 Stationen auf 14 Ebenen. Den Einstieg in die Welt des Wassers eröffnet eine Chipkarte, die als Schlüssel dient für zahlreiche Computersimulationen, Filme und Spiele. Die Ergebnisse vieler Spiel- und Quizfragen können am Schluss individuell ausgedruckt werden. Kleine und große Besucher lernen dabei Wissenswertes über die Bedeutung des Wassers sowie den Umwelt- und Gewässerschutz.

Od zbiornika wody po zbiornik wiedzy

Zbiornik Wodny w Styrum wybudowany został w 1892/93 roku przez Augusta Thyssena. Miał on dostarczać wodę do położonej niedaleko fabryki żelaza pasmowego (bednarki). W 1912 roku wieża przeszła na własność RWW – Nadreńsko-Westfalskiego Towarzystwa Wodociągów. W 1982 roku została unieruchomiona. W znadującym się pod ochroną budynku powstało założone przez RWW Muzeum Wody Aquarius. Wielokrotnie nagradzane muzeum multimedialne ma 30 stacji na 14 poziomach. Za pomocą karty elektronicznej, która uruchomia symulacje komputerowe, filmy i gry zwiedzający wprowadzony jest w świat wody. Wyniki wielu gier i odpowiedzi na pytania można pod koniec zwiedzania wydrukować. Mali i dorośli zwiedzający uczą się wiele na temat znaczenia wody, środowiska oraz ochrony jezior, rzek i mórz.

www.ruhrtopcard.de

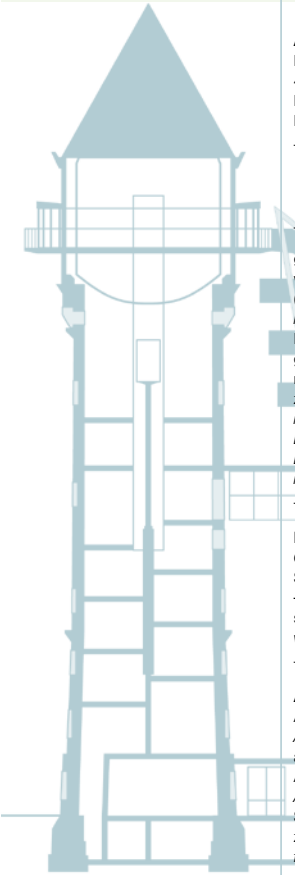

Aquarius Wassermuseum
Burgstraße 70
45476 Mülheim an der Ruhr
Fon +49(0)208|4433-390
E-Mail: aquarius@rwe.com

kasa muzeum/
Museumskasse

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
wt–nd/*Di–So* 10:00–18:00
(Ostatnie wejście/
letzter Einlass: 17:00)
Konieczna rezerwacja dla grup. Opieka pedagogiczna możliwo po wcześniejszym zameldowaniu./*Für Gruppen ist eine Anmeldung erforderlich. Eine museumspädagogische Begleitung ist nach Absprache möglich.*

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
S-Bahn S1 lub/*oder* S3
→ »Mülheim-Styrum«,
stamtąd 10 min. pieszo/
von dort ca. 10 Min. Fußweg

Auto/*PKW*
A40 → Essen, wyjazd/
Anschluss-Stelle »Mülheim a.d. Ruhr/OB-Alstaden«
A40 → Duisburg, wyjazd/
Anschluss-Stelle »Mülheim-Styrum«, Kierować się znakami/*Beschilderung folgen*

Wiele akustycznych informacji na temat wody. Stacje multumedialne mogą być uruchomiane tylko przez osoby widzące
Viele akustische Informationen rund um das Thema Wasser; multimediale Einrichtungen nur durch sehende Begleitung bedienbar.

Szklana winda do zbiornika wody i na platformę widokową ponad doliną Ruhry. Trudne dojście do wystawy. Sala wykładowa i filmowa dostępna dla wózków inwalidzkich.
Gläserner Aufzug zum Wasserspeicher und zur Aussichtsebene über das Ruhrtal. Ausstellung kaum zugänglich; Vortrags- bzw. Filmraum berollbar.

Na podbicie nowych brzegów

Młyny i spichlerze w śródlądowym porcie w Duisburgu powstały około 1900 roku jako centrum niemieckiego handlu zbożem. Po drugiej wojnie światowej port utracił swoje znaczenie. W latach 1970 spichlerzom groziło wyburzenie. Dzisiaj architekci, artyści i planiści zabudowy miasta przekształcają teren portu w fascynującą dzielnicę miasta, która łączy mieszkanie, pracę i spędzanie czasu wolnego. Do atrakcji należą: MKM Muzeum Sztuki Współczesnej Küppersmühle, ciekawe lokale gastronomiczne, Muzeum Historii i Kultury Miasta jak i rejsy po największym śródlądowym porcie Europy, poczynając od Steiger Schwanentor. „Marina Duisburg“ z 133 miejscami do cumowania, serwis jachtowy, wypożyczalnia łódek i inne usługi związane z pojazdami wodnymi.

www.innenhafen-duisburg.de

Aufbruch zu neuen Ufern

Mit Mühlenwerken und Speichern entstand um 1900 am Duisburger Innenhafen das Zentrum des deutschen Getreidehandels. Nach dem 2. Weltkrieg verlor der Innenhafen seine Bedeutung, in den siebziger Jahren drohte den alten Getreidespeichern der Abriss. Heute gestalten Architekten, Künstler und Stadtplaner ihn zu einem attraktiven Stadtquartier Freizeit miteinander verbindet. Besondere Attraktionen sind: das MKM Museum Küppersmühle für Moderne Kunst, die attraktive Gastronomiezeile, das Kultur- und Stadthistorische Museum sowie die Rundfahrten durch den größten Binnenhafen Europas vom Steiger Schwanentor aus. Maritimes Flair verbreitet die »Marina Duisburg« mit 133 Liegeplätzen, Yachtservice, Sportbootvermietung und anderen Dienstleistungen rund ums Boot.

Hafenforum Innenstadt Duisburg Entwicklungsgesellschaft mbH
Philosophenweg 19
47051 Duisburg
Fon +49(0)203|3055-0
E-Mail: bungardt@id-eg.de

forum portowe/ *Hafenforum*

godz. otwarcia/ ***Öffnungszeiten***
pn–pt/*Mon–Fr* 8:30–16:30

komunikacja publiczna/ ***ÖPNV***
tramwaj/*Straßenbahn* 901 z/*von* Duisburg Hbf. → »Rathaus« lub/ *oder* Bus 932 → »Küppersmühle«

Auto/ ***PKW***
A 40 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Duisburg-Kaiserberg«, kierować się znakami/ *Beschilderung folgen*

Po ulicach i dróżkach można się dobrze poruszać na wózku. Zalecana osoba towarzysząca dla zwiedzających basen portowy. Wszystkie muzea, restauracje i kawiarnie dostępne.
Straßen und Wege überwiegend gut berollbar. Zur vollständigen Umfahrung der Hafenbecken wird Assistenz empfohlen. Alle Museen und einige Restaurants/Cafés sind zugänglich.

Świat żeglugi śródlądowej na rzece i kanale

Duisburg jest sercem i portem macierzystym niemieckiej żeglugi śródlądowej. Największy w Europie port śródlądowy ma także swoje muzeum. Muzeum Niemieckiej Żeglugi Śródlądowej ma swą siedzibę od 1998 roku w pięknie odrestaurowanem byłym basenie, zbudowanym w stylu secesyjnym. W hali byłego basenu dla panów przykuwa wzrok żaglowiec towarowy „Goede Verwachting“ z 1913 roku – pod pełnymi żaglami. Wystawa pokazuje w sposób dostępny i obszerny świat żeglarzy od początków żeglarstwa śródlądowego, pracę pracowników portowych i stoczniowców, życie rodzin na pokładach i na lądzie oraz skutki rewolucji przemysłowej.W muzeum znaduje się kącik zabaw i plac budownictwa wodnego – szczególnie interesujący dla rodzin. Muzeum posiada również ostatni parowy holownik kołowy na Renie – „Oscar Huber“ z 1922 roku oraz czerparkę łańcuchowo – kubełkową „Minden“ na „Schifferbörse”.

www.ruhrtopcard.de

Die Welt der Schifffahrt auf Fluss und Kanal

Duisburg ist Herz und Heimathafen der deutschen Binnenschifffahrt. Zum größten Binnenhafen Europas gehört ein besonderes Museum: Das Museum der Deutschen Binnenschifffahrt, seit 1998 untergebracht in einem wunderschön restaurierten ehemaligen Jugendstil-Hallenbad in Duisburg-Ruhrort. Blickfang in der großen Herrenschwimmhalle ist die »Goede Verwachting«, ein Lastensegler aus dem Jahre 1913 – unter vollen Segeln. Lebendig und umfassend werden die Welt der Binnenschiffer seit den Anfängen der Schifffahrt, die Arbeit der Hafen- und Werftarbeiter, das Leben der Binnenschifferfamilien an Bord, das Schifferleben an Land sowie die Auswirkungen der industriellen Revolution vorgeführt. Für Familien hat das Museum einen Wasserbau-Spielplatz und eine Kinderspielecke eingerichtet. Zum Museum gehören auch der letzte Radschleppdampfer auf dem Rhein, die »Oscar Huber« von 1922, und der Eimerkettendampfbagger »Minden« an der Schifferbörse.

www.binnenschifffahrtsmuseum.de

Museum der Deutschen Binnenschifffahrt Duisburg-Ruhrort
Apostelstraße 84
47119 Duisburg
Fon +49(0)203|8089-0
Fax +49(0)203|8009-22
E-Mail: service@binnenschifffahrtsmuseum.de

kasa muzeum/
Museumskasse

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
wt–nd/*Do–So* 10:00–17:00

statki czynne od
1 maja–30 września/
Museumsschiffe geöffnet vom 1. Mai–30. September

oprowadzania/*Führungen*
nd/*So* 15:00
Oprowadzania w grupach po uzgodnieniu/*Gruppenführungen nach Vereinbarung*

Restauracja i księgarnia/
Museumsrestaurant und Fachbuchhandlung

komunikacja publiczna/*ÖPNV*
tramwaj/*Straßenbahn* 901 z/*von* Duisburg Hbf. (dw. gł.) (w kierunku/*Richtung* Marxloh) → »Du-Ruhrort«
kolej regionalna/*Regionalbahn* B36 z/*von* Oberhausen Hbf. (dw. gł.) → »Du-Ruhrort«, dalej 5 min. pieszo/*dann 5 Min. Fußweg* lub/*oder* Bus 907 → »Binnenschifffahrtsmuseum«

Auto/*PKW*
A40 wyjazd/*Anschluss-Stelle* »Duisburg Häfen«

Historia techniki statków i żeglugi śródlądowej od Wikingów przez Rzymian po czasy współczesne na namacalnych modelach.
Technikgeschichte der Binnenschiffe und -schifffahrt von den Wikingern über die Römer bis zur Neuzeit an tastbaren Modellen nachvollziehbar.

Wystawa dostępna oprócz historycznych statków i portu.
Ausstellung zugänglich (nicht die historischen Schiffe im Hafen).

Przygoda z hutą żelaza

Historia przemysłu, ekologia, wypoczynek, czas wolny i kultura – Park Krajobrazowy Duisburg – Północ jest wyjątkowym parkiem. Jego centrum stanowi unieruchomiona w 1985 roku huta żelaza Meiderich. Na terenie liczącym 200 ha powstało wiele atrakcji, m.in. park wspinaczkowy w byłym zbiorniku na rudę a w zbiorniku gazu można nurkować. Możliwe jest wejście na wielki piec oraz udział w różnych oprowadzaniach. Park jest miejscem różnego typu imprez, które rozsławiły jego miano. Po zapadnieciu zmroku inscenizacja świetlna zamienia hutę w fascynujący spektakl.

www.ruhrtopcard.de

Abenteuer Eisenhütte

Industriegeschichte, Ökologie, Erholung, Freizeit und Kultur – der Landschaftspark Duisburg-Nord ist ein ganz besonderer Park. Den Mittelpunkt bildet die 1985 stillgelegte Meidericher Eisenhütte. Auf dem 200 Hektar großen Gelände sind zahlreiche Attraktionen entstanden, beispielsweise der Kletterpark in den alten Erzbunkern. Ein ehemaliger Gasometer bietet Gelegenheit zum Tauchen. Der Besucher kann einen Hochofen besteigen oder an unterschiedlichen Führungen teilnehmen. Auch für Veranstaltungen aller Art hat der Landschaftspark längst einen guten Namen. Wenn die Dunkelheit einsetzt, verwandelt eine Lichtinszenierung das Hüttenwerk in ein faszinierendes Lichtspektakel.

www.landschaftspark.de

Landschaftspark Duisburg-Nord
Emscherstraße 71
47137 Duisburg
Centrum obsługi turystów/ *Besucherzentrum*
Fon +49(0)203|4291919
E-Mail:
info@landschaftspark.de

Centrum obsługi turystów/ *Besucherzentrum*
»Hauptschalthaus«
po–pt/*Mo–Fr*
9:00–18:00, so, nd i święta/ *Sa, So und feiertags*
11:00–18:00

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
całą dobę/*Tag und Nacht*

oprowadzania po hucie:
so, nd i święta 14:00,
16:00 oraz po zameldowaniu.
Inne oprowadzania: rodzinne, z pochodniami, nocne.
Info: www.tour-de-ruhr.de
Hüttenführung: Sa, So und feiertags 14:00, 16:00 und auf Anfrage.
Weitere Führungen: Familien-, Fackel-, Nachtlichtführung.
Info: www.tour-de-ruhr.de

Inscenizacje świetlne
pt, so, nd i święta
po zapadnięciu zmroku/ *Lichtinszenierung:*
Fr, Sa, So und feiertags nach Einbruch der Dämmerung

komunikacja publiczna/ *ÖPNV*
tramwaj/*Straßenbahn* 903
z/*von* Duisburg Hbf. →
»Landschaftspark Nord«,
dalej 5 min pieszo/ *dann ca. 5 Minuten zu Fuß.*

Auto/*PKW*
A42 wyjazd/*Anschluss-Stelle*
»DU-Neumühl«, kierować się znakami/*Beschilderung folgen*

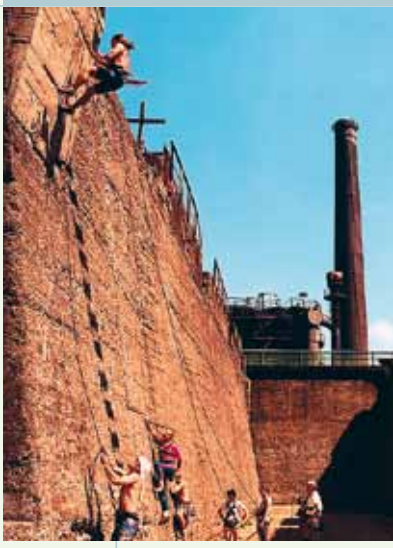

Cały teren można zwiedzać. Wejście na jeden z wielkich pieców możliwe, prawie wszystkie szczegóły techniczne są dotykalne.
Gesamtanlage erfahrbar, Aufstieg auf einen der Hochöfen mit Ertasten nahezu aller technischen Details möglich.

Drogi o różnej nawierzchni. Poza centralnym obszarem konieczna osoba towarzysząca.
Weitläufiges Außengelände mit unterschiedlichen Wegebelägen. Außerhalb des Kernbereichs ist Assistenz erforderlich.

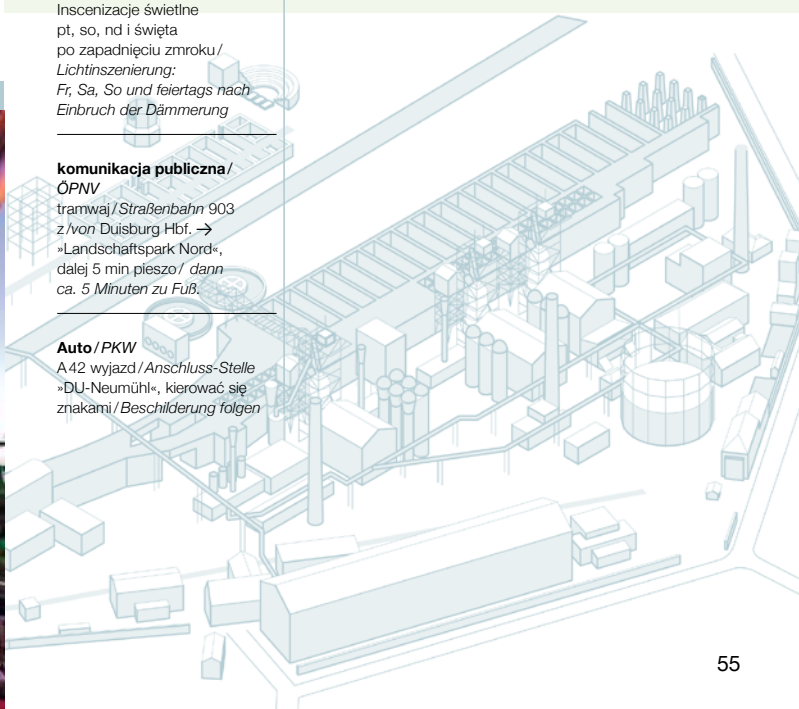

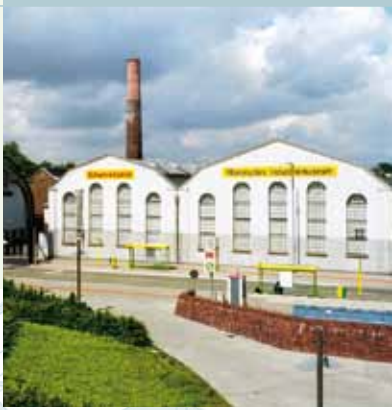

Muzeum przemysłu ciężkiego

Fabryka cynku Alternberg jest jedną z niewielu zachowanych w całości fabryk z końca XIX wieku w Zagłębiu Ruhry. Po jej zamknięciu w 1981 roku Nadreński Związek Krajobrazowy (LVR) przejął budynki fabryczne i urządził w nich główną siedzibę LVR-Muzeum Przemysłu. Od 1997 roku wystawa »**Schwer.** Industrie« (**Ciężki.** Przemysł) na powierzchni 3500 m² ukazuje 150 letnią historię przemysłu żelaza i stali nad Renem i Ruhrą. Olbrzymie kolosy, jak kokile, walce, 10 metrowy, ważący 53 tony młot parowy czy lokomotywa parowa dostarczają niezapomnianych wrażeń gdy zwiedzający udają się w historyczną podróż ukazującą rozwój przemysłu ciężkiego. 250 letnia historia pierwszej huty żelaza w Zagłębiu Ruhry pokazana jest w LVR-Muzeum Przemysłu w Hucie St. Antony w Oberhausen-Osterfeld (wt–so 10:00–17:00).

www.ruhrtopcard.de

Museum der Schwerindustrie

*Die Zinkfabrik Altenberg ist eine der wenigen vollständig erhaltenen Fabrikanlagen der Gründerzeit im Ruhrgebiet. Nach ihrer Schließung im Jahre 1981 übernahm der Landschaftsverband Rheinland 1984 die Bauten der Fabrik und richtete dort den Hauptsitz des LVR-Industriemuseums ein. Seit 1997 wird in der Dauerausstellung »**Schwer.**Industrie« auf 3500 qm Ausstellungsfläche die 150-jährige Geschichte der Eisen- und Stahlindustrie an Rhein und Ruhr gezeigt. Tonnenschwere Kolosse wie beispielsweise Kokillen, Walzen, ein 10 Meter hoher und 53 Tonnen schwerer Dampfhammer oder eine Dampflokomotive vermitteln dem Besucher nachhaltige Eindrücke auf einer staunens werten Zeitreise durch die Entwicklung der Schwerindustrie. Die 250 Jahre alte Geschichte der ersten Eisenhütte des Ruhrgebiets erzählt das LVR-Industriemuseum in der St. Antony-Hütte in Oberhausen-Osterfeld (Di–So 10:00–17:00).*

www.industriemuseum.lvr.de

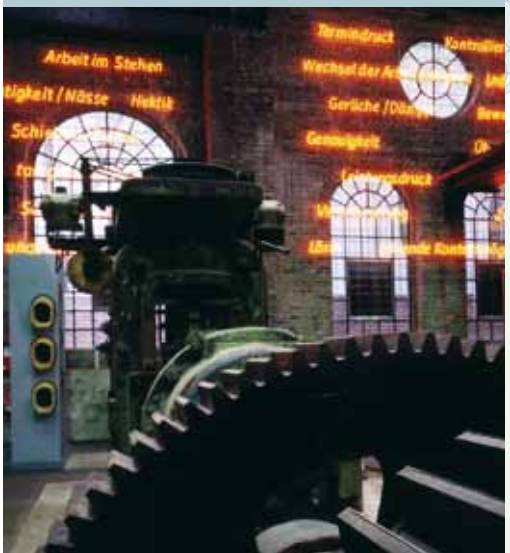

LVR-Industriemuseum
Schauplatz Oberhausen
Hansastraße 18–20
46049 Oberhausen
Obsługa turystów/
Besucher-Service
kulturinfo rheinland
Fon +49(0)2234 | 9921555
Fax +49(0)2234 | 9921300
info@kulturinfo-rheinland.de

kasa muzeum/
Museumskasse

godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
wt–pt/*Di–Fr* 10:00–17:00
so/nd/*Sa/So* 11:00–18:00
Oprowadzania i pedagogiczne programy po uzgodnieniu/
Führungen und museumspädagogische Angebote auf Anfrage.

komunikacja publiczna/
ÖPNV
Muzeum znajduje się przy zachodnim wyjściu z dworca centralnego w Oberhausen/
Das Museum befindet sich am Westausgang Hbf. Oberhausen.

Auto/*PKW*
A2, A3 wyjazd/Anschluss-Stelle »Oberhausen-Lirich (13)«, kierować się znakami/
Beschilderung folgen

Duża ilość dotykalnych eksponatów, oprowadzania dla niewidomych po zgłoszeniu./*Große Zahl an tastbaren Exponaten; Führungen für blinde Besucher nach Anmeldung*

Wystawa dostępna.
Ausstellung zugänglich.

Od zbiornika gazu do najbardziej spektakuralnej hali wystawowej w Europie

Zbiornik gazu zbudowany w 1929 roku a przebudowany w 1993/94 roku na chyba najbardziej spektakularną halę wystawową w Europie stwarza dzisiaj jednorazową ramę dla wielorakich wystaw i imprez kulturalnych. Jednocześnie uchodzi ta „katedra przemysłu" za symbol Zagłębia Ruhry. Począwszy od 8 kwietnia 2011 roku wystawa „Miejsca magiczne" zabierze zwiedzających w podróż dookoła świata do najwspanialszych, zachwycających i tajemniczych miejsc przyrody i rozwoju ludzkości. Spektakularne fotografie, zadziwiające obiekty rozwoju ziemi, dzieła sztuki prowadzą przez pustynie i góry, przez puszczę i zaczarowane ogrody do świątyń i pałaców – w prawdziwie magiczne miejsca. Centalnym obiektem wystawy jest 40 metrowe drzewo tropikalne, którego fascynujące światło i efekty dźwiękowe przekształcają halę w „katedrę natury". Wizytę można zakończyć na szczycie tego stalowego giganta, gdzie z dachu rozciąga się imponujący widok na zachodnie Zagłębie Ruhry. Partnerami wystawy są Niemiecka Komisja UNESCO i biuro turystyki TUI – Niemcy.

Vom Gasspeicher zur außergewöhnlichsten Ausstellungshalle Europas

Der Gasometer Oberhausen, der 1929 als Gasspeicher errichtet und 1993/94 zur wohl außergewöhnlichsten Ausstellungshalle Europas umgebaut wurde, liefert heute den einzigartigen Rahmen für vielfältige Ausstellungen und kulturelle Events. Gleichzeitig gilt die »Kathedrale der Industrie« als Wahrzeichen des gesamten Ruhrgebiets. Ab dem 8. April 2011 nimmt die Ausstellung »Magische Orte« ihre Besucher mit auf eine Weltreise zu den großartigsten und bewegendsten Kultstätten der Natur- und Menschheitsentwicklung. Spektakuläre Fotografien, erstaunliche erdgeschichtliche Objekte und beeindruckende Kunstwerke führen durch Wüsten und Gebirge, durch Urwälder und verwunschene Gärten, in Tempel und Paläste – an wahrhaft »magische Orte«. Höhepunkt der Ausstellung ist ein vierzig Meter hoher Regenwaldbaum. Die monumentale Skulptur verwandelt mit ihrer faszinierenden Licht- und Klanggestalt den Gasometer in eine »Kathedrale der Natur«. Abgerundet wird der Besuch des Stahlgiganten durch einen grandiosen Blick vom Dach des Gasometers auf das westliche Ruhrgebiet. Partner der Ausstellung »Magische Orte« sind die Deutsche UNESCO-Kommission und die TUI Deutschland.

www.ruhrtopcard.de

Gasometer Oberhausen
Arenastraße 11
46047 Oberhausen
Fon + Fax +49(0)208 | 850 37 30
E-Mail: info@gasometer.de

Kasa / *Kasse*

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
wt – nd i w święta / *Di – So und feiertags*
10:00 – 18:00
pn zamknięte z wyjątkim wakacji / *Mo Ruhetag (Ausnahme: Ferien oder Brückentag)*

Wystawa „Miejsca magiczne" czynna od 8 kwietnia 2011. / *Die Ausstellung »Magische Orte« beginnt am 8. April 2011.*

Oprowadzania przez cały rok po uprzednim zgłoszeniu / *Führungen ganzjährig nach Voranmeldung*

Dalsze informacje pod / *Weitere Informationen unter:*
+49(0)208 | 850 37-30
(Kirsten Galert)

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Z dworca głównego Oberhausen każdym autobusem i tramwajem w kierunku → „Neue Mitte Oberhausen" potem 5 min. pieszo / *Von Oberhausen Hbf. ab Terminal 1 mit jedem Bus oder jeder Straßenbahn → »Neue Mitte Oberhausen«, dann 5 Minuten Fußweg*

Auto / *PKW*
A 42 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Oberhausen Zentrum«, Konrad-Adenauer-Allee → OB-Zentrum, kierować się znakami / *Beschilderung folgen*

Wspaniałe przeżycie przestrzeni we wnętrzu pojemnika.
Beeindruckendes Raumerlebnis im Inneren des Gasometers

Pomieszczenie wewnętrzne i winda dostępne, na dach można wjechać winą zewnętrzną (krótka część drogi wyłożona żwirem), dwie z trzech platform widokowych mają stromy podjazd. Osoba towarzysząca jest konieczna.
Innenraum und -aufzug zugänglich; Dach auch über Außenaufzug erreichbar (kurze Schotterzufahrt); zwei von drei Aussichtsplattformen mit starker Steigung; Assistenz dringend erforderlich.

www.gasometer.de

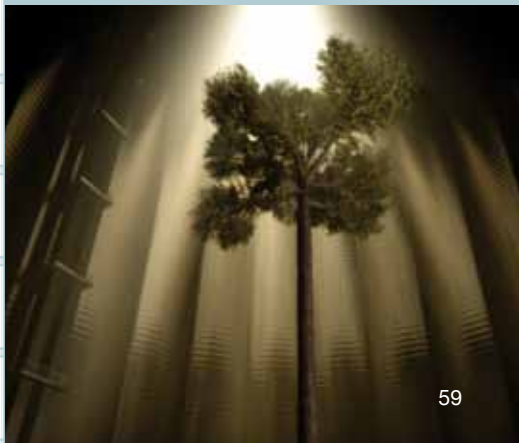

Od kopalni do parku krajobrazowego

Dzięki Federalnej Wystawie Ogrodniczej z 1997 roku teren kopalni został przekształcony w park krajobrazowy nowego typu. Nordstern, gdzie zajduje się m.in. ogród wspinaczkowy, „świat dzieci”, największa na świecie wystawą kolejki modelowej Märklin, lokal gastronomiczny „Heiner's“ oraz ekologiczne gospodarstwo agrarne „Ziegenmichel” jest ulubionym celem wycieczkowym. O kopalnianej przeszłości świadczą wybudowna autentyczna sztolnia dla zwiedzających i historyczne budynki znajdujące się pod ochroną, wykorzystywane obecnie jako pomieszczenia biurowe. Dobitnym centrum tego miejsca między dwiema wieże wyciągowymi jest główna siedziba firmy mieszkaniowej THS. Od 2011 roku jest także szyb 2 z imponującą maszyną wyciągową dostępny dla zwiedzających. W nim prezentowana jest sztuka video. Z tarasu widokowego na wysokości 85 m, pod stopami „Herkulesa z Gelsenkirchen” rozciąga się rozległy widok na cały region. Charakterystyczny czerwony most łukowy przecina w pobliżu kanał Ren-Herne. Tam niedaleko znaduje się amfiteatr, jedyna w swoim rodzaju scena na wolnym powietrzu. Znajdujące się w sąsiedztwie przystanie żeglugowe łączą drogą wodną punkty kotwiczne Szlaku Kultury Przemysłowej z parkiem Nordstern.

Vom Zechengelände zum Landschaftspark

Durch die Bundesgartenschau 1997 wurde das ehemalige Zechenareal in einen Landschaftspark neuen Typs umgestaltet. Mit Kinderland, Klettergarten, einer der weltweit größten Märklin-Modelleisenbahnen, der Gastronomie »Heiner's« und dem Ökobauernhof Ziegenmichel ist Nordstern heute ein beliebtes Ausflugsziel. Von der Bergbauvergangenheit zeugen neben einem authentisch gestalteten Besucherstollen eine Reihe zumeist denkmalgeschützter historischer Gebäude, die heute vorwiegend als Bürostandorte dienen. Das prägnante Herzstück der Anlage um die beiden Fördertürme fungiert heute als Hauptverwaltung des Wohnungsunternehmens THS. Seit 2011 ist auch der Schacht 2 mit seiner beeindruckenden Fördermaschinerie für Besucher zugänglich. In ihm wird außerdem hochkarätige Videokunst gezeigt. Von der neuen Besucherterrasse des Nordsternturms in 85 Metern Höhe hat man am Fuße des »Herkules von Gelsenkirchen« einen Blick weit in die Region. Den nahe gelegenen Rhein-Herne-Kanal quert die charakteristische rote Stahlbogenbrücke unweit des Amphitheaters, einer einzigartigen Freilichtbühne. Der benachbarte Fahrgastschiffsanleger verbindet wasserseitig Ankerpunkte der »Route der Industriekultur« mit dem Nordsternpark.

www.nordsternpark.info

Stadt- und Tourist-Info
Bahnhofsvorplatz 1
45879 Gelsenkirchen
Fon +49(0)209|95197-0
E-Mail:
info@nordsternpark.info

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
codziennie / *täglich*

komunikacja publiczna / *ÖPNV*
Bus CE 56 lub / *oder* 383 z dworca / *von* Gelsenkirchen Hbf. (dw. gł.) → »Nordsternpark«

Auto / *PKW*
A 42 wyjazd / *Anschluss-Stelle* »Gelsenkirchen-Heßler«, kierować się znakami / *Beschilderung folgen,* na lewo Parking / *links Parkplatz* »Amphitheater/Kinderland«, lub następna w lewo / *oder nächste links* »Fritz-Schupp-Straße« (parking piętrowy / *Parkhaus*

»Der Deutschland Express«
Wystawa kolejki modelowej / *Modelleisenbahnanlage*
Am Bugapark 1c
45899 Gelsenkirchen
Fon +49(0)209|5083660
www.der-deutschlandexpress.de

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
czw–nd / *Do–So* 10:00–18:00
We wtorki i środy oprowadzania wycieczek po zgłoszeniu.
Podczas wakacji w Półn. Nadrenii Westfalli i w święta – codziennie. / *Di und Mi für Gruppen auf Anfrage. In den NRW-Schulferien und an Feiertagen täglich.*

Wieża Nordstern / Nordsternturm
Nordsternplatz 1
45899 Gelsenkirchen
Fon +49(0)209|3800
www.nordsternturm.de

godz. otwarcia / *Öffnungszeiten*
Centrum sztuki video / *Nordstern Videokunstzentrum*
Zbiory Goetz / *Sammlung Goetz*
neuer.berliner.kunstverein:
czw / *Do* 12:00–20:00,
pt–nd / *Fr-So* 10:00–18:00
Taras dla zwiedzających / *Besucherterrasse*: codziennie / *täglich* 10:00–18:00
(zimą możliwe ograniczenia / *eingeschränkter Zugang im Winter möglich)*

Information
Świat dzieci / *Kinderland*
Fon +49(0)209|3616490
Ogród wspinaczkowy / *Klettergarten*
Fon +49(0)209|586486
Sztolnia / *Bergbaustollen*
Fon +49(0)209|57042
Amfiteatr / *Amphitheater*
Fon +49(0)209|5083405
Gastronomia / *Gastronomie* „Heiner's“
Fon +49(0)209|1772222
Gospodarstwo agrarne / *Ziegenmichelhof*
Fon +49(0)209|9443681
Forum Historyczne Park Nordstern / *Geschichtsforum Nordsternpark*
Fon +49(0)209 | 583665

Dobra nawierzchnia, pochylnie obok schodów, w sztolni można poruszać się na wózku, wiele dotykalnych narzędzi. Oprowadzania po sztolni tylko po zameldowaniu. (Tel. +49(0)209|57042)
Model „Deutschland Express“ dostosowany do wózków (ograniczona widoczność). Miejsca parkingowe dla niepełnosprawnych na parkingu przy amfiteatrze.
Gut befestigte Wege; stufenfreie Alternativen bei Treppen; künstlicher Bergbaustollen berollbar; viele tastbare Werkzeuge. Führungen im Stollen nur nach Anmeldung unter Fon +49(0)209|57042;
Der »Deutschland Express« berollbar mit eingeschränkter Sicht. Behindertenparkplätze befinden sich im Parkhaus und auf dem Parkplatzgelände »Amphitheater«.

RuhrtalBahn
nostalgisch reisen & erleben

Nostalgie nach Plan

mit Dampfzug oder Schienenbus

zwischen **Hagen Hbf** und dem Eisenbahnmuseum **Bochum-Dahlhausen**

Vom 1. Mai bis Mitte Oktober dreimal täglich
immer freitags und sonntags

www.ruhrtalbahn.de
Info-Telefon 02 08 – 3 09 98 30 10 (Ortstarif)

LVR-Industriemuseum
OBERHAUSEN

LVR
Qualität für Menschen

ST. ANTONY – DIE WIEGE DER RUHRINDUSTRIE

MUSEUM & INDUSTRIEARCHÄOLOGISCHER PARK
WWW.INDUSTRIEMUSEUM.LVR.DE

LVR-Industriemuseum, St. Antony-Hütte
Antoniestraße 32 – 34, 46119 Oberhausen

Hochpunkt im Revier!

THS WOHNEN

Der neue Nordsternturm erwartet Sie
» am Fuße des „Herkules von Gelsenkirchen“ mit
» spannender Videokunst,
» einzigartiger Fördermaschinerie und
» atemberaubendem Ausblick.
www.nordsternturm.de

Panoramy krajobrazu przemysłowego

Panoramen der Industrielandschaft

Halde Schwerin

Szczególną atrakcją turystyczną danego regionu są punkty widokowe. W Zagłębiu Ruhry można z nich podziwiać typowe krajobrazy przemysłowe. Niektóre z punktów widokowych przekształcone zostały w punkty orientacyjne – landmarki, na których dominują dzieła sztuki.

Eine besondere touristische Attraktion bilden die herausragenden Aussichtspunkte einer Region. Hier im Revier kann man die typische industrielle Kulturlandschaft überblicken. Einige dieser Panoramen sind als neue Zeichen der Landmarken-Kunst gestaltet.

Landschaftspark Hoheward

Park Krajobrazowy Hoheward,
Herten / Recklinghausen:
Widoczne z daleka dwa wygięte łuki stalowe efektownego „obserwatorium horyzontu" uwieńczają krajobraz hałdy. Rozpinają się na jej szczycie nad płaszczyzną o przekroju 95 m. Niemniej spektakularny jest zegar słoneczny, którego wskazówka w postaci 9 metrowego obeliska rzuca cień na wschodnią stronę powierzchni hałdy.
Miejsce: Emscherbruch

Landschaftspark Hoheward,
Herten / Recklinghausen:
Weithin sichtbar krönen die beiden geschwungenen Stahlbögen des spektakulären »Horizont-Observatoriums« die Haldenlandschaft. Sie spannen sich über eine kreisrunde, ebene Fläche von rund 95 Metern Durchmesser auf der Haldenkuppe. Nicht weniger beeindruckend ist die Horizontal-Sonnenuhr mit dem rund neun Meter hohen Obelisken als Zeiger und Schattenwerfer auf dem östlichen Haldenplateau.
Ort: Im Emscherbruch.

Halde Schwerin, Castrop-Rauxel:
Szczyt hałdy uwieńcza olbrzymi „zegar słoneczny" Jana Bormanna. Rzeźba w postaci słupów ze stali szlachetnej, do której zwiedzający mogą wejść czyni z hałdy symboliczne miejsce, które stało się punktem orientacyjnym w regionie.
Adres: Bodelschwingher Straße.

Halde Schwerin, Castrop-Rauxel:
Den Gipfel der Halde krönt die riesige »Sonnenuhr« von Jan Bormann. Als begehbare Plastik aus Edelstahlstelen macht sie die Halde zu einem symbolischen Ort, der zur Landmarke in der Region geworden ist.
Ort: Bodelschwingher Straße.

Halde Großes Holz

Hohensyburg, Dortmund:
Spod pomnika cesarza Wilhelma I z 1902 roku rozciąga się piękny widok na dolinę Ruhry, ujście rzeki Lenne i jezioro Hengstey.
Adres: Hohensyburgstraße.

Hohensyburg, Dortmund:
Vom 1902 eingeweihten Kaiser-Wilhelm-Denkmal hat man einen schönen Ausblick auf das Ruhrtal, die Lennemündung und den Hengsteysee.
Ort: Hohensyburgstraße.

Fernsehturm »Florian«

Halde Großes Holz, Bergkamen:
Z punktu widokowego na wysokości 148 m rozpościera się widok na duże połacie wschodniego Zagłębia Ruhry.
Adres: Erich-Ollenhauer-Straße.

Halde Großes Holz, Bergkamen:
Vom Aussichtspunkt auf der »Gipfelhütte«, in 148 m Höhe, überblickt man weite Teile des östlichen Ruhrgebiets.
Ort: Erich-Ollenhauer-Straße.

Wieża telewizyjna „Florian",
Westfalenpark Dortmund:
od czasu Federalnej Wystawy Ogrodniczej z 1959 roku jeden z popularnych symboli miasta Dortmundu. Z platformy widokowej (wys. 140 m) rozprzestrzenia się zapierający dech widok.
Adres: Florianstraße.

Fernsehturm »Florian«,
Westfalenpark Dortmund:
Seit der Bundesgartenschau 1959 eines der populärsten Dortmunder Wahrzeichen. Von der Aussichtsplattform (Höhe: 140 m) und aus dem Drehrestaurant bietet sich ein atemberaubender Fernblick.
Ort: Florianstraße.

Hohensyburg

Berger-Denkmal
auf dem Hohenstein

Hałda Rheinelbe, Gelsenkirchen-Ückendorf: Artysta Herman Prigann zbudował na szczycie hałdy widoczne z daleka „schody do nieba". z betonowych kloców. Adres: Leithestraße.

Halde Rheinelbe, Gelsenkirchen-Ückendorf: Der Künstler Herman Prigann hat auf der Haldenspitze eine weithin sichtbare »Himmelstreppe« aus mächtigen Betonblöcken errichtet. Ort: Leithestraße.

Alsumer Berg

Hałda Pattberg, Moers: Hałda, która powstała jako wysypiska kopalni o tej samej nazwie jest dominującym punktem orientacyjnym w nizinnym krajobrazie dolnego Renu. Adres. Pattenbergstraße

Halde Pattberg, Moers: Aus Aufschüttungen des gleichnamigen Bergwerks entstanden, ist die Halde eine beherrschende Landmarke in der flachen niederrheinischen Landschaft. Ort: Pattbergstraße.

Pomnik Bergera na Hohenstein, Witten: Przed zwiedzającym rozciąga się piękny widok na dolinę Renu i Ardey oraz długi wiadukt kolejowy. Adres: Hohenstein.

Berger-Denkmal auf dem Hohenstein, Witten: Der Besucher hat einen wundervollen Ausblick auf das Ruhrtal mit dem Ardey-Durchbruch und dem langgestreckten Eisenbahnviadukt. Ort: Hohenstein.

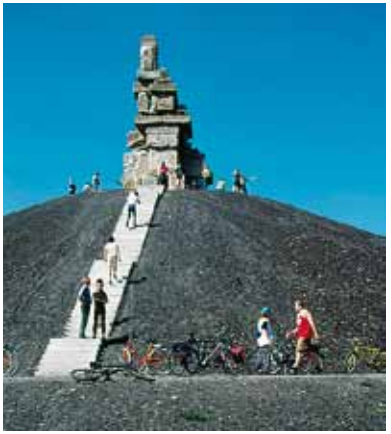

Halde Rheinelbe

Wzgórze Alsum, Duisburg: Z byłego składowiska gruzu niedaleko Renu rozciąga się interesująca panorama na Zagłębie Ruhry. Adres: Alsumer Straße.

Alsumer Berg, Duisburg: Von der am Rhein gelegenen ehemaligen Schuttdeponie bietet sich einer der interessantesten Rundblicke auf das Ruhrgebiet. Ort: Alsumer Straße.

Halde Pattberg

Tetraeder

Tetrahedron, Bottrop: 60 metrowa hałda kopalni Prosper jest jednym z najważniejszych punktów orientacyjnych tego regionu. Na jej szczycie dominuje piramida – tetrahedron, na który można się wspiąć. W nocy zamienia się szczyt w świecący z daleka widoczny obiekt. Adres: Beckstraße.

Tetraeder, Bottrop: Die 60 Meter hohe Halde der Zeche Prosper ist eine der wichtigsten Landmarken der Region: mit dem Tetraeder, einer begehbaren Pyramide als Krone. Nachts verwandelt sich die Spitze in ein weithin sichtbares Lichtzeichen. Ort: Beckstraße.

Halde Rheinpreußen

Hałda Rheinpreußen, Moers: Olbrzymia, ważąca 90 ton lampa górnicza dominuje na szczycie hałdy Rheinpreußen jako punkt orientacyjny. Zwiedzający może wejść do wnętrza tej 30 metrowej instalacji świetlnej. Jest to hołd złożony przez artystę Otto Piene przeszłości górniczej tego regionu. Ponad 60 lamp oświetla latem między 21 a 24, zimą od 19 do24 to dzieło. Miejsce: skrzyżowanie Gutenbergstraße/Römerstraße.

Halde Rheinpreußen, Moers: Eine 90 Tonnen schwere überdimensionale Grubenlampe krönt als Landmarke die Halde Rheinpreußen. Die begehbare, 30 Meter hohe Lichtinstallation »Geleucht« des Künstlers Otto Piene ist eine Hommage an die Bergbau-Vergangenheit der Region. Über 60 Lampen lassen den Außenkörper erstrahlen. Das Landschaftsbauwerk wird im Sommer von etwa 21 bis 24 Uhr und im Winter zwischen 19 und 24 Uhr illuminiert. Ort: Gutenbergstraße/Ecke Römerstraße.

Panoramy krajobrazu przemysłowego

Panoramen der Industrielandschaft

Obok wyżej wymienionych punktów widokowych w niektórych punktach kotwicznych znajdują się miejsca, z których można ogarnąć wzrokiem areał danego obiektu i leżące obok osiedla:

Neben diesen Panoramen sind auch an einigen Ankerpunkten markante Aussichtspunkte vorhanden, die Überblicke über den jeweiligen Standort und seine siedlungsstrukturelle Ein-bindung geben:

- Zbiornik Gazu Oberhausen (Platforma na dachu – winą) *Gasometer Oberhausen (Dachplattform mit Panoramaaufzug)*
- Park Krajobrazowy Duisburg – Północ (wielki piec 5) *Landschaftspark Duisburg-Nord (Hochofen 5)*
- Przemysłowy Park Chemiczny Marl (wieżowiec – laboratorium – windą) *Chemiepark Marl (Laborhochhaus mit Aufzug)*
- Światowe Dziedzictwo Kopalnia i Koksowania Zollverein (Taras na dachu sortowni, z Portalu Kultury Przemysłowej, windą) *Welterbe Zollverein (Dachterrasse Kohlenwäsche, im Portal der Industriekultur, mit Aufzug)*
- Wieża wyciągowa Zollverein 3/7/10 (Fenomania/Pole doświadczalne) *Fördergerüst Zollverein 3/7/10 (Phäno-mania/Erfahrungsfeld)*
- Niemieckie Muzeum Górnictwa (wieża wyciągowa – windą) *Deutsches Bergbau-Museum (Fördergerüst mit Aufzug)*
- LWL-Muzeum Przemysłu Kopalnia Zollern (wieża wyciągowa) *LWL-Industriemuseum Zeche Zollern (Fördergerüst)*
- Park Maximilian Hamm (szklany słoń – windą) *Maximilianpark Hamm (Glaselefant mit Aufzug)*
- LWL-Muzeum Przemysłu Huta Henrich Hattingen (wielki piec – windą) *LWL-Industriemuseum Henrichshütte Hattingen (Hochofen mit Aufzug)*
- Muzeum Wody Aquarius (windą) *Aquarius Wassermuseum (mit Aufzug)*
- Park Nordstern (Piramida i wieża Nordstern) *Nordsternpark (Pyramide und Nordsternturm)*

Tippelsberg, Bochum:
Tippelberg (150 m npm) jest jednym z najbardziej lubianych miejsc widokowych w środkowym Zagłębiu Ruhry. Byłe składowisko gruzu budowlanego zamieniono w 2007roku po renaturalizacji w zielony park oddany do użytku publicznego.
Adres: Tippelsberger / Hiltroper Straße.

***Tippelsberg,** Bochum:*
Der rund 150 Meter hohe Tippelsberg ist heute einer der beliebtesten Aussichtspunkte im mittleren Ruhrgebiet. Die ehemalige Bauschuttdeponie wurde 2007 als gestaltete und renaturierte Grünanlage der öffentlichen Nutzung übergeben.
Ort: Tippelsberger / Hiltroper Straße.

Tippelsberg

Kissinger Höhe

Halde Haniel

Hałda Rungenberg, Gelsenkirchen:
Swój nietypowy kształt zawdzięcza metodzie sypania na nią odpadów kopalnianych. Oświetlona instalacja „Nocne znaki" formuje w ciemności drugą piramidę na niebie.
Adres: Horster Straße.

***Halde Rungenberg**, Gelsenkirchen:*
Ihre markante Form verdankt sie einer betont künstlichen Schüttung. Die Strahlen der Lichtplastik »Nachtzeichen« formen bei Dunkelheit eine zweite Pyramide am Himmel.
Ort: Horster Straße.

Hałda Haniel, Bottrop / Oberhausen:
Hiszpański rzeźbiarz Agustín Ibarrola umieścił na hałdzie instalację, która łączy z sobą dwie pozorne przeciwności – teren przemysłowy i przyrodę.
Adres: Fernewaldstraße.

***Halde Haniel,** Bottrop / Oberhausen:*
Eine Installation des spanischen Bildhauers Agustín Ibarrola auf dem Haldenplateau führt die scheinbaren Gegensätze von Industrieraum und Natur zusammen.
Ort: Fernewaldstraße.

Halde Rungenberg

Hałda Schurenbach, Essen-Altenessen:
Stalowa 15 metrowa instalacja (kęsisko płaskie) rzeźbiarza Richarda Serra należy do najbardziej frapujących punktów widokowych Zagłębia Ruhry.
Adres: Emscherstraße / Nordsternstraße.

***Halde Schurenbach,** Essen-Altenessen:*
Die 15 Meter hohe stählerne Bramme des Bildhauers Richard Serra zählt zu den markantesten Landmarken im Ruhrgebiet.
Ort: Emscherstraße / Nordsternstraße.

Wzgórze Kissinger, Hamm-Herringen:
W latach 1974 – 1998 wysypywano tutaj kopalniane odpady, następnie założono dróżki do wędrowania i zasadzone tysiące drzew i krzewów. Czysta natura.
Adres: Zum Bergwerk.

***Kissinger Höhe**, Hamm-Herringen:*
Nach der Schüttung in den Jahren 1974 bis 1998 wurden 17 Kilometer Wanderwege angelegt und Tausende Bäume und Sträucher angepflanzt. Natur pur.
Ort: Zum Bergwerk.

Halde Schurenbach

Znaczące osiedla mieszkaniowe

Bedeutende Siedlungen

Liczne osiedla mieszkaniowe w Zagłębiu Ruhry są niezwykle istotne w poznaniu historii rozwoju społeczeństwa tego regionu oraz pomocne w planowania nowych przedsięwzięć architektonicznych. Pozwalają one na autentyczne spojrzenie na życie w regionie.

Für die Sozialgeschichte des Ruhrgebiets und die städtebauliche Gegenwart sind die vielfältigen Siedlungen besonders aufschlussreich. Sie erlauben einen authentischen Einblick in das Leben der Region.

Alte Kolonie Eving

Stara kolonia mieszkaniowa Eving,
Dortmund:
Osiedle powstało w latach 1898–1900 dla górników kopalni Minister Stein. Centralnym budynkiem jest tzw. „Wohlfahrtsgebäude“ (budynek opieki społecznej).
Adres: Nollendorfplatz.

***Alte Kolonie Eving,** Dortmund:*
Die Siedlung entstand (1898–1900) für die Bergleute der Zeche Minister Stein. Den Mittelpunkt bildet das sogenannte »Wohlfahrtsgebäude«. Ort: Nollendorfplatz.

Osiedle Schüngelberg,
Gelsenkirchen-Buer:
Osiedle to jest doskonałym przykładem odrestaurowania starych budynków oraz godnych uwagi nowych projektów budowlanych. Uchodzi ono za doskonały przykład przekształceń w ramach IBA (Międzynarodowa Wystawa Budowlana) Emscher Park. Adres: Schüngelbergstraße/Holthauser Straße.

Siedlung Schüngelberg,
Gelsenkirchen-Buer:
Die Siedlung verbindet eine beispielhafte Sanierung des Altbaubestands mit einem bemerkenswerten Neubauprojekt und gilt als Glanzstück der IBA Emscher Park. Ort: Schüngelbergstraße/Holthauser Straße.

Siedlung Schüngelberg

Flöz Dickebank

Pokład Dickebank
Gelsenkirchen-Ückendorf:
Powstałe około 1870 roku osiedle jest przykładem jednych z pierwszych kopalnianych osiedli dla górników. Pod koniec lat 1970 walczyli mieszkańcy skutecznie przeciwko jego wyburzeniu.
Adres: Flöz Dickebank.

***Flöz Dickebank,** Gelsenkirchen-Ückendorf:*
Die um 1870 angelegte Siedlung ist ein Beispiel für den frühen Zechensiedlungsbau. Ende der 1970er Jahre kämpften ihre Bewohner erfolgreich gegen den Abriss. Ort: Flöz Dickebank.

Teutoburgia, Herne-Börnig:
W latach 1909–23 powstało według koncepcji „miasto – ogród” 136 budynków, których właścicielem był „Bochumer Verein” (Zjednoczenie Bochum). Osiedle jest doskonale odrestaurowane.
Adres: Teutoburgiastraße.

***Teutoburgia,** Herne-Börnig:*
Nach den Reformideen der »Gartenstadt« 1909–23 entstandene Siedlung mit 136 Gebäuden. Erstbesitzer war der Bochumer Verein. Heute vorbildlich saniert. Ort: Teutoburgiastraße.

Ziethenstraße, Lünen:
Pod koniec XIX wieku wybudowano dla górników kopalni »Preußen« 52 domy. Jest to pięknych przykładów jednego z pierwszych osiedli górniczych.
Miejsce: Ziethenstraße.

***Ziethenstraße,** Lünen:*
Die 52 Häuser der Siedlung wurden Ende des 19. Jahrhunderts für die Bergleute der Zeche »Preußen« errichtet. Eines der ansehnlichsten Beispiele früher Kolonien. Ort: Ziethenstraße.

Dahlhauser Heide, Bochum-Hordel:
Osiedle wybudowane zostało w latach 1907–15 dla górników kopalni Kruppa: „Hannover” i „Hannibal” w nawiązaniu do idei „miasta-ogrodu”. Adres: Hordeler Heide.

***Dahlhauser Heide,** Bochum-Hordel:*
Die Siedlung wurde 1907–15 für die Bergleute der Krupp-Zechen Hannover und Hannibal errichtet. Die Planungen orientierten sich am Siedlungstyp der »Gartenstadt«. Ort: Hordeler Heide.

Siedlung Teutoburgia

Siedlung Ziethenstraße

Dahlhauser Heide

Znaczące osiedla mieszkaniowe

Bedeutende Siedlungen

Lange Riege, Hagen-Eilpe:
Osiedle Lange Riege zostało wybudowane w 1665 roku przez Wielkiego Księcia Fryderyka Wilhelma dla pracowników znajdującej się w Eilpe kuźni do wykuwania ostrzy.
Ort: Riegestraße.

Lange Riege, Hagen-Eilpe:
Die Lange Riege, einst Wohn- und Werkstätte der Eilper Klingenschmiede, wurde 1665 vom Großen Kurfürsten errichtet. Ort: Riegestraße.

Lange Riege

Altenhof II, Essen:
Osiedle Altenhof II wybudowane zostało w latach 1907–14 – w poźniejszej fazie budowy licznych osiedli dla pracowników Kruppa. Przeznaczone było dla ludzi starszych, inwalidów i osób samotnych.
Adres: Von-Bodenhausen-Weg.

Altenhof II, Essen:
Die Siedlung war Teil einer späteren Phase des umfangreichen Kruppschen Werkswohnungsbaus. Sie entstand 1907–14 für Alte, Invalide und Alleinstehende. Ort: Von-Bodenhausen-Weg.

Altenhof II

Margarethenhöhe (Wzgórze Małgorzaty), Essen:
„Miasto-ogród" według planów Georg Metzendorfa powstało z inicjatywy Fundacji Margarethe Krupp. Jest najbardziej znanym i najpiękniejszym osiedlem Zagłębia Ruhry. Budowa przebiegała w dwóch fazach: 1909–33 i 1934–38.
Adres: Kleiner Markt.

Margarethenhöhe, Essen:
Die als Stiftung Margarethe Krupps nach den Planungen Georg Metzendorfs entstandene Gartenstadt gilt als bekannteste und schönste Siedlung des Ruhrgebiets. Entstand in zwei Bauabschnitten: 1909–33 und 1934–38. Ort: Kleiner Markt.

Osiedle Rheinpreußen, Duisburg-Homberg:
Budowę rozpoczęto w 1903 roku dla pracowników "Gewerkschaft Rheinpreußen". Fasady, kształt dachów jak i swobodne rozlokowanie budynków świadczy o odejściu od typowych osiedli robotniczych z XIX wieku.
Adres: Rheinpreußenstraße.

Siedlung Rheinpreußen, Duisburg-Homberg:
Ab 1903 für die Arbeiter der »Gewerkschaft Rheinpreußen« angelegt. Fassaden- und Dachgestaltung sowie die aufgelockerte Anordnung der Gebäude deuten eine Abkehr von den schematischen Arbeiterkolonien des 19. Jahrhunderts an.
Ort: Rheinpreußenstraße.

Siedlung Rheinpreußen

Margarethenhöhe

Alt-Siedlung Friedrich-Heinrich

Siedlung Eisenheim

Stare osiedle Friedrich-Heinrich,
Kamp-Lintfort:
Budowę tego największego osiedla robotniczego (76 ha) w regionie opartą o zasadę „miasta-ogrodu" rozpoczęto w 1909 roku. Adres: Ebertstraße.

Alt-Siedlung Friedrich-Heinrich,
Kamp-Lintfort:
Die größte Werkssiedlung (76 ha) der Region entstand ab 1909. Sie folgt den Prinzipien der Gartenstadt. Ort: Ebertstraße.

Osiedle Eisenheim, Oberhausen:
Najstarsze osiedle robotnicze Zagłębia Ruhry zaczęto budować dla pracowników przyszłej Gutehoffnungshütte (Huta Dobrej Nadziei). 38 budynków, które się utrzymały zostały odrestaurowane i znajdują się pod ochroną.
Adres: Eisenheimer Straße.

Siedlung Eisenheim, Oberhausen:
Die älteste Arbeitersiedlung des Ruhrgebiets entstand ab 1846 für die Beschäftigten der späteren Gutehoffnungshütte. 38 verbliebene Häuser wurden saniert und stehen heute unter Denkmalschutz. Ort: Eisenheimer Straße.

Gartenstadt Welheim

Miasto – ogród Welheim, Bottrop
580 budynków liczy to miasto – ogród, jedno z największych osiedli w północnym Zagłębiu Ruhry. Powstałe między 1914 a 1923 rokiem zostało w ostatnich latach wzorcowo odrestaurowane. Adres: Mathias Stinnes Straße.

Gartenstadt Welheim, Bottrop:
Mit 580 Gebäuden eine der größten Gartenstadt-Siedlungen im nördlichen Ruhrgebiet. Zwischen 1914–23 entstanden und in den letzten Jahren vorbildlich saniert.
Ort: Mathias-Stinnes-Straße.

Trasy tematyczne

Themenrouten

Trasy tematyczne ukazują różne aspekty Szlaku Kultury Przemysłowej

Jest wiele do zobaczenia na „Szlaku Kultury Przemysłowej". Interesuje Państwa bardziej historia górnictwa czy dom Kruppa? Trasy tematyczne, obejmujące wybrane miejsca umożliwiają zapoznanie się z różnymi aspektami kultury i historii przemysłu w Zagłębiu Ruhry.

Themenrouten zeigen Vielfalt

Es gibt viel zu entdecken auf der »Route der Industriekultur«. Sie interessieren sich besonders für die Geschichte des Bergbaus oder des Hauses Krupp? Unsere »Themenrouten« mit ihren zahlreichen Standorten geben Einblick in die vielfältigen Aspekte der Industriekultur und -geschichte des Ruhrgebiets und weisen Ihnen den Weg.

1 **Duisburg: Miasto i port**
Duisburg: Stadt und Hafen

2 **Przemysłowy krajobraz kulturalny Zollverein**
Industrielle Kulturlandschaft Zollverein

3 **Duisburg: Kultura przemysłowa nad Renem**
Duisburg: Industriekultur am Rhein

4 **Oberhausen: Przemysł buduje miasto**
Oberhausen: Industrie macht Stadt

5 **Krupp i miasto Essen**
Krupp und die Stadt Essen

6 **Dortmund: trójdźwięk węgiel, stal i piwo**
Dortmund: Dreiklang Kohle, Stahl und Bier

7 **Kultura przemysłowa nad rzeką Lippe**
Industriekultur an der Lippe

8 **Kolej rudy żelaza-Emscherbruch**
Erzbahn-Emscherbruch

9 **Kultura przemysłowa nad rzekami Volme i Ennepe**
Industriekultur an Volme und Ennepe

10 **Solanki, para i węgiel**
Sole, Dampf und Kohle

11 **Wczesne uprzemysłowienie**
Frühe Industrialisierung

12 **Historia i teraźniejszość rzeki Ruhry**
Geschichte und Gegenwart der Ruhr

13 **Na drodze do czystej Emschery**
Auf dem Weg zur blauen Emscher

14 **Kanały i żegluga**
Kanäle und Schifffahrt

15 **Kolej w Zagłębiu Ruhry**
Bahnen im Revier

16 **Westfalski szlak górnictwa węglowego**
Westfälische Bergbauroute

17 **Nadreński szlak górnictwa węglowego**
Rheinische Bergbauroute

18 **Chemia, szkło i energia**
Chemie, Glas und Energie

19 **Osiedla robotnicze**
Arbeitersiedlungen

20 **Wille przedsiębiorców**
Unternehmervillen

21 **Chleb, sznaps i piwo**
Brot, Korn und Bier

22 **Mity o Zagłębiu Ruhry**
Mythos Ruhrgebiet

23 **Historyczne parki i ogrody**
Historische Parks und Gärten

24 **Przyroda przemysłowa**
Industrienatur

25 **Punkty widokowe i landmarki (orientacyjne)**
Panoramen und Landmarken

Uwaga: wszystkie publikacje dostępne są jedynie w języku niemieckim.

European Route of Industrial Heritage

ERIH

www.erih.net

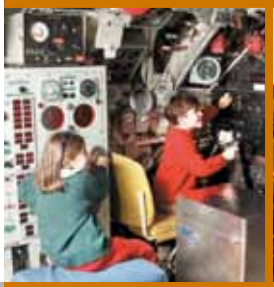

www.erih.net

Was ist ERIH?

Wo steht die erste Fabrik der Geschichte? Die größte Dampfmaschine, die je konstruiert wurde? Wie sah der Alltag auf der Zeche, in der Fabrik und in den Häusern der Arbeitersiedlungen aus? Die Industrialisierung Europas hat das Gesicht unserer Erde verändert. Zurück bleibt ein reiches industriekulturelles Erbe. Das ist über ganz Europa verteilt – ein riesiges Netzwerk. Man muss es nur aktivieren. Genau das tut ERIH: die Europäische Route der Industriekultur. Sie ist eine aufregende Entdeckungsreise zu den Meilensteinen der europäischen Industriegeschichte.

Co to jest ERIH?

Gdzie znajdowała się pierwsza fabryka na świecie? Gdzie powstała pierwsza maszyna parowa? Jak wyglądała praca w kopalni, w fabryce, jak żyli robotnicy i ich rodziny w swoich osiedlach? Uprzemysłowienie zmieniło oblicze naszej ziemi. Pozostało po nim bogate, rozsiane po całym kontynencie dziedzictwo kultury przemysłowej – olbrzymia sieć, którą należy uaktywnić. Tym właśnie zajmuje się ERIH -European Route of Industrial Hertage. Jesteście Państwo zaproszeni w interesującą podróż odkrywczą wzdłuż kamieni milowych europejskiej historii przemysłu.

Kontakt/Contact ERIH

ERIH – European Route of Industrial Heritage e.V.
c/o Christiane Baum
Robert-Bosch-Straße 2, 40668 Meerbusch
Tel.: +49-2150-756496
Fax: +49-2150-756497
Email: germany@erih.net

Szlak Kultury Przemysłowej na rowerze

Die Route der Industriekultur per Rad

Rowerem po szlaku

Rower – w połączeniu z autobusem i koleją – jest idealnym środkiem w dotarciu do wielu obiektów kultury przemysłowej Zagłębia Ruhry, leżących często poza utartymi szlakami. Sieć dróg rowerowych wzdłuż Szlaku Kultury Przemysłowej liczy 700 km i łączy dwie trasy – „Rundkurs Ruhrgebiet“ i „Emscher Park Radweg“. Razem obejmują one większość obiektów kultury przemysłowej nad rzekami Emschery i Lippe oraz nad Renem i Ruhrą. Kto wybiera się w podróż rowerem temu warto polecić przewodnik: „Erlebnisführer Route der Industriekultur per Rad“.

Erlebnisführer Route der Industriekultur per Rad

(Na nowo opracowane, zaktualizowane wydanie/*vollständig überarbeitete und aktualisierte Neuauflage* 2010; Cena/*Preis* 14,90 €
ISBN 978-3-932 165-91-7)

Wydawca/*Herausgeber:* Regionalverband Ruhr, Essen

Die Route per Rad

Gerade das Fahrrad – im Verbund mit Bus und Bahn – ermöglicht es, die industriekulturelle Landschaft des Reviers auch abseits ausgetretener Pfade zu erkunden. Das rund 700 km lange radtouristische Netz der Route verknüpft den »Rundkurs Ruhrgebiet« mit dem »Emscher Park Radweg«. Es erschließt somit einen Großteil der industriekulturellen Vielfalt an Emscher und Lippe, Rhein und Ruhr. Wer sich mit dem Rad auf eine Entdeckungsreise machen möchte, dem sei der »Erlebnisführer Route der Industriekultur per Rad« empfohlen.

„Rowerem po Szlaku Kultur Przemysłowej“ Trasa ta została wyróżniona w 2006 w Północnej Nadrenii Westfalii w roku jako najlepsza trasa rowerowa. *Die »Route der Industriekultur per Rad« wurde als »Radroute des Jahres 2006 in Nordrhein-Westfalen« ausgezeichnet.*

„RevierRad“ – Rower Zagłębia Ruhry

Rower „RevierRad” stanowi wysokiej jakości aktrakcyjną ofertę dla indywidualnie zwiedzających lub grup. W Centrali Revier Rad można się telefonicznie poinformować gdzie można rowery wynająć, za jaką cenę itp. Rodziny lub grupy mogą rezerwować większą ilość rowerów. Za dodatkową opłatą można oddać rower w innym miejscu, niż tam gdzie został odebrany. W asortymencie znajdują się obok rowerów miejskich także trekkingowe, rowery dla dzieci, tandemy, ryksze, rowery leżące i elektryczne.

Das RevierRad

Für Besucher oder Besuchergruppen ohne eigenes Fahrrad ist das hochwertige »RevierRad« ein attraktives Angebot. Ein Anruf in der RevierRad-Zentrale genügt, und man erfährt, wo man es ausleihen kann, was es kostet usw. Familien oder Gruppen können auch größere Kontingente buchen. Gegen Aufpreis sind Einwegmieten möglich. Im Verleih sind neben City- und Trekking-Bikes für Erwachsene auch Kinderräder, Trailer-Bikes, Tandems, Liegedreiräder, Rikschas und Elektro-Bikes.

Informacja i centrala składania zamówień/*Informationen und zentrale Buchung:*
RevierRad-Zentrale
Mülheim Hbf.
Dieter-aus-dem-Siepen-Platz 3
45468 Mülheim a. d. Ruhr
Fon +49(0)208|84857-20
Hotline +49(0)700|Revierrad
Fax +49(0)208|84857-16
E-Mail zentrale@revierrad.de
www.revierrad.de
www.route-industriekultur.de
godz. otwarcia/*Öffnungszeiten*
pn–pt/*Mo–Fr* 5:30–22:30
so/nd, święta/*Sa/So/feiertags* 8:00–18:30

Obecnie do dyspozycji pięć tandemów wysokiej jakości (7 biegów, hamulce hydrauliczne, siodełko sprężynowane). Wcześniejsze zamówienie konieczne. *Derzeit sind fünf hochwertige Tandems (7-Gang-Schaltung, Hydraulikbremsen, gefederte Sattelstützen) im Verleih. Rechtzeitige Voranmeldung wird empfohlen.*

Industriekultur für Besucher mit Behinderung

Auch für Menschen mit Behinderung bieten die Standorte der Route vielfältige Erlebnismöglichkeiten. Imposante Eindrücke sind häufig auch dort zu gewinnen, wo unter Umständen der Zugang eingeschränkt ist. Neben den folgenden allgemeinen Hinweisen werden Tipps für den Besuch der einzelnen Standorte gegeben.

Hinweise für Besucher im Rollstuhl

Weiträumige altindustrielle Anlagen sind meist nur im Kernbereich gut berollbar. Assistenz und ein robuster Rollstuhl sind an diesen Standorten ratsam. Die Teilnahme an einer Führung sollte angemeldet werden, weil häufig eine Änderung der Route erforderlich ist. Meist können nicht alle Anlagenteile besichtigt werden.

Hinweise für blinde und sehbehinderte Besucher

Industriekultur ist Kultur zum Anfassen, ein Erlebnis mit allen Sinnen. So bieten einige Standorte spezielle Blindenführungen an. An anderen können nach Voranmeldung einer Gruppe weitere Objekte zugänglich gemacht und erläutert werden. Blindenführhunde sind überall zugelassen (Vorsicht: mitunter Gitterroste!). Begleitung wird grundsätzlich empfohlen.

Hinweise für Besucher mit Hörschädigung

Bisher gibt es an den Standorten der Route noch kaum technische Hilfsmittel für Schwerhörige oder Führungen in deutscher Gebärdensprache (DGS) bzw. mit lautsprachbegleitenden Gebärden (LBG).

	Behindertenparkplätze	Behinderten-WC	Begleitung empfohlen	Leihrollstuhl vorhanden	Objekte zum Tasten	Blindenführung	Tondokumente/Audioführung	Angebote für Gehörlose bzw. Hörgeschädigte
Welterbe Zollverein	•	•	•	•	•			
Jahrhunderthalle Bochum	•	•						
Deutsches Bergbau-Museum	•	•	•	•	•	•	•	
Umspannwerk Recklinghausen	•	•			•		•	
Zeche Ewald	•							
Chemiepark Marl		•	•					
Schiffshebewerk Henrichenburg*	•	•	•	•	•	•		
Zeche Zollern*	•	•		•	•	•		
Kokerei Hansa	•	•	•		•		•	
DASA Dortmund	•	•		•	•	•	•	•
Maximilianpark Hamm	•	•		•				
Lindenbrauerei	•	•	•					•
Hohenhof							•	
LWL-Freilichtmuseum Hagen	•	•	•	•	•	•		
Zeche Nachtigall*/Muttental	•	•	•	•	•			
Henrichshütte Hattingen*	•	•	•	•	•		•	
Eisenbahnmuseum Bochum-Dahlh.					•			
Villa Hügel		•		•				
Aquarius Wassermuseum		•	•				•	
Binnenschifffahrtsmuseum	•	•			•			
Landschaftspark Duisburg-Nord	•	•	•		•			
LVR-Industriemuseum Oberhausen	•	•		•	•	•		
Gasometer Oberhausen	•	•	•	•			•	
Nordsternpark	•	•	•		•	•		

* LWL-Industriemuseum

Dank für Beratung und die Vor-Ort-Recherche an:
Landesbehindertenrat Nordrhein-Westfalen e.V.
Blinden- und Sehbehindertenverband Nordrhein e.V.
Blinden- und Sehbehindertenverein Westfalen e.V.

Industrial Heritage for handicapped visitors

The sites on the trail offer a range of facilities suitable for handicapped guests. Powerful impressions can often be made even where accessibility is restricted. Alongside the following advice, tips are given with regard to the specific sites.

Tips for wheelchair visitors

The core areas of spacious disused industrial sites are mostly suitable for wheelchairs. We advise you to take a sturdy wheelchair and a companion to assist you. You should book in advance if you wish to take part in a guided tour because this often necessitates a change of route. In most cases, some of the site will not be accessible.

Tips for the blind and those with sight difficulties

Industrial heritage is something which can be palpably experienced, an adventure for all the senses. Some sites offer special tours for the blind. Others can make certain objects accessible and explicable if arranged in advance. Guide dogs are admitted everywhere (take care, there are grids and grating in places). We basically recommend taking a companion.

Tips for the hard of hearing

To date there are scarcely any technical aids along the trail for the hard of hearing. There are also scarcely any deaf and dumb language tours in German, or spoken tours with sign language.

	Handicapped parking lots	Handicapped WC	Companion advisable	Wheelchair available for hire	Objects to touch	Guided tours for the blind	Sound documents/audio guides	Facilities for the deaf and hard of hearing
Zollverein World Heritage Site	•	•	•	•	•			
Bochum Hall of the Century	•	•						
German Mining Museum	•	•	•	•	•	•	•	
Recklinghausen Transformer Plant	•	•			•		•	
Ewald Colliery	•							
Chemical Industry Estate		•	•					
*Henrichenburg Ship Lift**	•	•	•	•	•	•		
*Zollern Colliery**	•	•		•	•	•		
Hansa Coking Plant	•	•	•		•		•	
DASA Dortmund	•	•		•	•	•	•	•
Maximilian Park Hamm	•	•		•				
Linden Brewery	•	•	•					•
Hohenhof							•	
LWL Open-Air Museum Hagen	•	•	•	•	•	•		
Nightingale Colliery/Mutten Valley*	•	•	•	•	•			
*Henrichshütte Hattingen Steelworks**	•	•	•	•	•		•	
Railway Museum Bochum-Dahlh.					•			
Villa Hügel		•		•				
Aquarius Water Museum		•	•				•	
Inland Waterways Museum	•	•			•			
North Duisburg Landscape Park	•	•	•		•			
LVR Industrial Museum Oberhausen	•	•		•	•	•		
Oberhausen Gasometer	•	•	•	•			•	
Nordstern Park	•	•	•		•	•		

* *LWL Industrial Museum*

Thanks to our advisors and local researchers from:
The North-Rhine Westphalian Federal Council for the Handicapped
The North-Rhine Association for the Blind and Partially Sighted
The Westphalian Society for the Blind and Partially Sighted

Publikationen zur Route der Industriekultur

Publications on the Industrial Heritage Trail

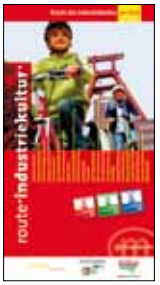

1 Übersichtskarte
route industriekultur

(vergriffen, erscheint 2011 in einer Neuauflage)
Die Karte gibt einen kompakten Überblick über die 400 Kilometer lange Straßenroute der »Route der Industriekultur« und enthält viele weiterführende Informationen zu den Ankerpunkten, Panoramen der Industrielandschaft und bedeutenden Siedlungen. (Deutsch / Englisch).

General map
route industriekultur
(out of print, appears in a new edition in 2011)

The map gives a compact overview of the 400 kilometre Industrial Heritage Trail, and contains much additional information on the anchor points, the industrial landscape panorama points and important housing settlements. (German / English).

2 Internetportal
www.route-industriekultur.de
(mit Veranstaltungskalender »route aktuell«)

Das Portal bietet umfassende und vertiefende Informationen über die »Route der Industriekultur«. Der Veranstaltungskalender »route aktuell« informiert tagesaktuell über die bunte Programmvielfalt an den Standorten der Route.

Internet portal
www.route-industriekultur.de
(with a calendar of current events "route aktuell")

The portal offers comprehensive and more detailed information on the "Industrial Heritage Trail". The calendar of events gives daily up-to-date information on the huge variety of events taking place at sites along the route.

3 Erlebnisführer
Route der Industriekultur per Rad

(vollständig überarbeitete und aktualisierte Neuauflage 2010, ISBN 978-3-932 165-91-7, Preis: 14,90 €)
Herausgeber: Regionalverband Ruhr

Der Radwanderführer enthält ein umfassendes Kartenwerk im Maßstab 1:50.000 mit Darstellung des ca. 700 Kilometer langen Netzes der Route der Industriekultur per Rad. Für ausgewählte innerstädtische Bereiche erleichtern Ausschnittvergrößerungen im Maßstab 1:20.000 die Orientierung. Der reich bebilderte Textteil bietet Informationen über die vielfältigen industriekulturellen Highlights links und rechts des Weges. Hinweise auf fahrradfreundliche Übernachtungsmöglichkeiten, Mieträder sowie touristische Informationen sind im Serviceteil enthalten, der das Kartenwerk komplettiert und bei der individuellen Tourenplanung hilft.

Erlebnisführer
Route der Industriekultur per Rad
(completely revised, updated edition 2010, ISBN 978-3-932 165-91-7; Price: 14.90 €)
Editor: Regionalverband Ruhr

This cyclists' guide contains a comprehensive collection of maps to the ratio of 1:50.000 with descriptions of the ca. 700 kilometre network of cycle trails along the Industrial Heritage Trail. There are larger-scale sections (ratio 1:20.000) covering selected inner-city areas to enable cyclists to find their bearings more easily. The richly illustrated text section offers information on the many different industrial and cultural highlights on both sides of the trail. The service section completes the atlas and helps individuals to plan their journey with tips for cycle-friendly overnight accommodation, bike hire, and tourist information. (German only)

4 Themenroutenbroschüren
Preis: je 3,50 € / 5,– €

Die reich bebilderten Broschüren geben Einblick in nahezu 900 Standorte und in die vielfältigen Aspekte der Industriekultur und -geschichte des Ruhrgebiets: von der frühen Industrialisierung bis zur Arbeitersiedlung und Unternehmervilla.

Theme route brochures
Price: 3,50 € / 5,– € per brochure (German only)

The richly illustrated brochures give an insight into almost 900 sites and into the multifaceted aspects of the Ruhrgebiet's industrial heritage and history from the early period of industrialisation, and include everything from workers' housing settlements to tycoons' villas.

5 Atlas der Industriekultur, Ruhrgebiet
Herausgeber: Regionalverband Ruhr
ISBN 3-932165-32-2
Preis: 18,90 €

Der 182 Seiten starke Atlas bietet einen kompakten Gesamtüberblick über die »Route der Industriekultur« mit ihren 25 Themenrouten und den mehr als 900 Standorten. Enthalten sind: ein zweisprachiger (Deutsch / Englisch), bebilderter Textteil, Standortregister und ein umfassendes Kartenwerk im Maßstab 1:50.000 mit kartographischer Darstellung der Straßenroute.

Für ausgewählte innerstädtische Bereiche erleichtern Ausschnittvergrößerungen im Maßstab 1:20.000 die Orientierung. So wird der Leser zielsicher über die Route geführt – auch abseits ausgetretener Pfade.

The Ruhrgebiet Industrial Heritage Atlas
Ed.: Regionalverband Ruhr
ISBN 3-932165-32-2, Price: 18.90 €

The 182 page atlas provides a compact overview of the "Industrial Heritage Trail" with its 25 theme routes and more than 900 sites. It contains a bilingual (German / English) illustrated text section, an index of sites, a comprehensive series of maps to a scale of 1:50,000 and road route maps. Larger scale maps on inner city areas to a scale of 1:20,000 will help you keep your bearings. In this way readers can find their way around the route with confidence – even to sites which are off the beaten track.

Die Publikationen sind erhältlich im: Besucherzentrum Ruhr

Halle A 14 / Kohlenwäsche
Welterbe Zollverein
Gelsenkirchener Straße 181, 45309 Essen
Fon +49(0)201 | 24 49 89-32
www.route-industriekultur.de
und beim Regionalverband Ruhr
(Fon +49(0)201 | 2069-275 oder
www.shop.rvr-online.de) sowie
im Buchhandel

The publications can be obtained from:

RUHR.VISITORCENTER
hall A 14 / coal washing plant
Zollverein World Heritage Site
Gelsenkirchener Straße 181, 45309 Essen
phone +49(0)201 | 24 49 89-32
www.route-industriekultur.de
and from the Regionalverband Ruhr
(phone +49(0)201 | 2069-275
or at www.shop.rvr-online.de)
and in bookshops

Ruhr Tourismus

Wir wissen wo's lang geht!

Wir erfüllen Ihnen (fast) jeden Wunsch –
und geben Ihnen detaillierte Antworten auf all Ihre Fragen rund um Ihren Aufenthalt in der Metropole Ruhr:

RUHR.TOPCARD
www.ruhrtopcard.de

RUHRTAL RADWEG
www.ruhrtalradweg.de

www.extraschicht.de

Tickets für Veranstaltungen

Von Klassik bis zu Rock, Pop, Musicals und Kulturevents.

Info- und Buchungshotline: 01805 18 16 50*

Unterkünfte und Reiseangebote

Vermittlung von Unterkünften und Pauschalarrangements.

Info- und Buchungshotline: 01805 18 16 10*

Informationsmaterial und Verkaufsartikel

Kostenfreies Informationsmaterial zur Metropole Ruhr mit den Themen Industriekultur, Entertainment, Shopping, Sport. Verkauf von Reiseführern und Radwanderkarten.

Info- und Buchungshotline: 01805 18 16 20*

RUHR.TOPCARD

Die Freizeit- und ErlebnisCard für die Metropole Ruhr.

Info- und Buchungshotline: 01805 18 16 180*

* 0,14 €/Min. aus dem deutschen Festnetz, Mobilfunkpreise max. 0,42 €/Min.

Unterstützt durch

EUROPÄISCHE UNION
Investition in unsere Zukunft
Europäischer Fonds für regionale Entwicklung

Ministerium für Wirtschaft, Energie, Bauen, Wohnen und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen

Ruhr Tourismus GmbH
Centroallee 261
46047 Oberhausen
info@ruhr-tourismus.de
www.ruhr-tourismus.de

RUHR.TOURISMUS

Ein Unternehmen der metropoleruhr

Jahrhunderthalle Bochum

Entdecken Sie die Vielfalt!

IndustrieDenkmal. KulturKathedrale. EventLocation.

Öffnungszeiten des Besucherzentrums:

Oktober bis März
Di-Fr 12.00 - 17.00 Uhr
Sa-So 11.00 - 18.00 Uhr

April bis September
Di-So 11.00 - 18.00 Uhr

Öffnungszeiten RevierRad Station:

März bis Oktober
Di-So 11.00 - 17.00 Uhr und nach Vereinbarung
Reservierungen unter +49 208 84 85 720

Jahrhunderthalle Bochum · An der Jahrhunderthalle 1 · D-44793 Bochum
Tel.: +49 234 3693-100 · Fax: +49 234 3693-200
info@jahrhunderthalle-bochum.de · www.jahrhunderthalle-bochum.de

Oznakowanie Szlaku Wegweisende Beschilderung

Którędy droga?

Droga do najważniejsze obiektów Szlaku Kultury Przemysłowej (punkty kotwiczne, punkty widokowe krajobrazu przemysłowego i znaczące osiedla) jest oznaczona specjalnymi znakami. Inne intersesujące obiekty, znajdujące się w pobliżu są oznaczone jako odgałęzienia. Poniższe szyldy są pomocne w orientacji:

Wo geht's lang?

Die ausgeschilderte Straßenroute verbindet alle Hauptstandorte (Ankerpunkte, Panoramen der Industrielandschaft und bedeutende Siedlungen) der Route miteinander. Weitere interessante Standorte oder Objekte, die in der Näheder Straßenroute liegen, sind als Abzweige ausgeschildert. Folgende Schilder helfen bei der Orientierung:

Znaki na autostradach /
steht an Autobahnen, die ins Ruhrgebiet führen

Zwrócenie uwagi na znajdujący się w pobliżu obiekt (bez dokładnego oznakowania)
Hinweis auf industriekulturelle Sehenswüdigkeiten (Keine Wegweisung!)

Wskazuje przebieg Szlaku /
weist den Verlauf der Hauptroute

Wskazuje drogę do głównych obiektów /
weist den Weg zu Hauptstandorten

Potwierdzenie głównego szlaku /
Bestätigungsschild auf der Hauptroute

Odgałęzienie z głównego szlaku /
Beschilderung am Abzweig von der Hauptroute

Nazwa obiektu na Szlaku /
benennt Objekte der Industriekultur an der Route

Szyld kierujący do odgałęzienia z głównego szlaku /
Führungsschild auf dem Abzweig von der Hauptroute

Kieruje z powrotem na główny szlak /
führt zurück zur Hauptroute

staunen

Industriedenkmal, Naturlandschaft, Kulturstandort, Freizeitanlage, Touristenattraktion, Naherholungsgebiet, ... – alles in einem, alles im Landschaftspark Duisburg-Nord.

Sehen und staunen in einer der facettenreichsten und außergewöhnlichsten Parkanlagen Deutschlands.

Infos und Programme unter:
www.landschaftspark.de

Landschaftspark
Duisburg-Nord

Witten

3 MAL VOLLTREFFER

WÄHLEN SIE AUS 3 SPANNENDEN FÜHRUNGEN AUS:

- Fackelwanderung im Muttental
- Unter-Tage-Tour in der Zeche Nachtigall
- Schmieden im Bethaus der Bergleute

KONTAKT & BUCHUNG:
Stadtmarketing Witten GmbH, Tourist & Ticket Service
Marktstraße 7 – Rathausplatz, 58452 Witten
Tel.: 02302/12233, Fax: 02302/12236
info@stadtmarketing-witten.de
www.stadtmarketing-witten.de

Stadtmarketing Witten GmbH

Wydawca / *Projektleitung und Hrsg.*:
Regionalverband Ruhr
RVR-Betrieb Route der Industriekultur
Kronprinzenstraße 35
45128 Essen
www.rvr-online.de
www.route-industriekultur.de

Tekst i redakcja / *Text und Redaktion:*
Detlef Lange
Tłumaczenie / *Übersetzung:*
Veronika Grabe
Szata graficzna / *Gestaltung:*
Arndt und Seelig, Bielefeld
Druk / *Druck:* WAZ-Druck, Duisburg

© 4|2011

Wszelkie zmiany zastrzeżone /
Änderungen vorbehalten

Wykaz ilustracji / *Bildnachweis*

Titelabbildung:
LWL-Industriemuseum Schiffshebewerk Henrichenburg (Foto: A. Hudemann, LWL-Industriemuseum)
8|9 M. Duschner, Stiftung Zollverein / R. Budde, RVR (2)
10|11 M. Duschner / Stiftung Zollverein (2)
12|13 Bochumer Veranstaltungs-GmbH (2) / F. Rogner, Bochum
14|15 DBM (2)
16|17 A. Fechner, Düsseldorf (2)
18|19 R. Budde, RVR / TBH
20|21 Infracor, Marl (3)
22|23 M. Holtappels / A. Hudemann, LWL-Industriemuseum (3)
24|25 M. Holtappels / A. Hudemann, LWL-Industriemuseum (2)
26|27 Stiftung Industriedenkmalpflege / M. Vollmer
28|29 DASA (2)
30|31 Maximilianpark Hamm (3)
32|33 James Turrell: Third Breath 2005, 2009, Zentrum für Internationale Lichtkunst Unna, Foto: Florian Holzherr, München / Keith Sonnier: Tunnel of Tears, 2002, Zentrum für Internationale Lichtkunst Unna, Foto: Werner Hannappel, Essen / Stadtarchiv Unna
34|35 A. Kukulies, Düsseldorf (2) / W. Moll, Hagen
36|37 LWL-Freilichtmuseum Hagen (2)
38|39 M. Holtappels / A. Hudemann, LWL-Industriemuseum (3)
40|41 A. Hudemann, LWL-Industriemuseum / M. Vollmer, LWL-Industriemuseum
42|43 R. Budde, RVR (3)
44|45 D. Güthenke / Historisches Archiv Krupp, Essen / Historisches Archiv Krupp, Essen, W. Volz
48|49 D. Güthenke / RWW (2)
50|51 F. Krischer / Innenstadt Duisburg Entwicklungsgesellschaft mbH (2) / R. Budde, RVR
52|53 D. Güthenke (2)
54|55 S. Dammrath / Th. Berns
56|57 D. Güthenke / LVR-Industriemuseum Oberhausen (2)
58|59 Gasometer, Parschick+Lüning (2)
60|61 H. Harst, Stadt Gelsenkirchen / Petzinka Ness Clasen, THS GmbH / Deutsches Bergbau-Museum Bochum, Fotothek
64|65 R. Budde, RVR (2) / Archiv RVR (3)
66|67 RTG / R. Budde, RVR (3) / D. Thomas / D. Lange
68|69 G. Walter / R. Budde, RVR (2) / D. Lange / Archiv RVR
70|71 D. Güthenke / R. Budde, RVR (4) / G. Walter / Stadt Lünen
72|73 D. Güthenke / R. Budde, RVR (2) / G. Walter / Archiv RVR (2) / D. Lange
76|77 D. Güthenke (2) / R. Lueger

emscher EXPEDITION

Echt.
Ungewöhnlich.

Aus mehr als 20 Emscher-Expeditionen können Familien mit Kindern, Kunst- und Theaterfreunde, Pilz- und Tierliebhaber, Abenteurer, Singles, Nachtschwärmer, Wasserratten und Revier-Fans in diesem Jahr wählen. Unser Tipp: Verschenken Sie ein kleines Abenteuer!

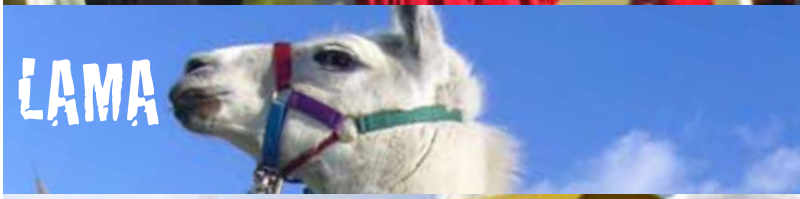

www.emscher-expedition.eu

Industriekultur
erfahren und entdecken!

Erlebnisführer Route der Industriekultur per Rad

umfassendes Kartenwerk im Maßstab 1:50.000 mit Darstellung der Route der Industriekultur per Rad und ihrer Hauptwege Emscher Park Radweg und Rundkurs Ruhrgebiet • mit Ausschnittvergrößerungen im Maßstab 1:20.000 für ausgewählte innerstädtische Bereiche • reich bebilderter Textteil mit Beschreibung der Geschichte und Gegenwart der industriekulturellen Standorte entlang des Weges • zahlreiche praktische Tipps und Informationen für die Tourenplanung • Hinweise auf »Bett & Bike«-Betriebe, Entfernungstabelle, Linienplan Schnellverkehr, Adressen der städtischen Tourist-Informationen • erhältlich beim Regionalverband Ruhr (Fon +49(0)2 01 | 20 69-275 oder im RVR-Shop auf www.rvr-online.de) und im Buchhandel

(vollständig überarbeitete und aktualisierte Neuauflage 2010;
152 Seiten, spiralgebunden;
ISBN 978-3-932 165-91-7;
Preis: 14,90 €)
Herausgeber:
Regionalverband Ruhr, Essen

freizeit metropoleruhr

Mach mal eine kleine Wellnesspause!

ENTSPANNEN ERLAUBT !!!

Freizeitoasen on the road

Xanten - Freizeitzentrum Xanten - Strohweg 2
Herne - Revierpark Gysenberg - Am Rumbach 2
Hamm - Maximilianpark Hamm - Alter Grenzweg 2
Dortmund - Revierpark Wischlingen - Höfkerstraße 12
Duisburg - Revierpark Mattlerbusch - Wehofer Straße 42
Witten - Freizeitzentrum Kemnade - Querenburger Straße 29
Gelsenkirchen - Revierpark Nienhausen - Feldmarkstraße 201

www.metropoleruhr.wellness.de

Notatki/ Notizen

metropolradruhr

Die Metropole erfahren.

1 Rad
1 Stunde
1 Euro

powered by nextbike

www.metropolradruhr.de

Einmalig kostenlos registrieren und dann einfach anrufen und losfahren in Bochum, Bottrop, Dortmund, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Hamm, Herne, Mülheim an der Ruhr, Oberhausen. metropolradruhr, das innovative, öffentliche Fahrradverleihsystem mit 3.000 Rädern an 300 Stationen* in zehn Städten der Metropole Ruhr.

* geplante Endausbaustufe in 2012

Gefördert durch:
Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung
aufgrund eines Beschlusses des Deutschen Bundestages

metropoleruhr

DAS RUHRGEBIET.
Regionalverband Ruhr

VRR

route 'industriekultur'

Ankerpunkte
- *sind Erlebnisorte und Knotenpunkte für Informationen*

Besucherzentrum Ruhr / RUHR.VISITORCENTER und Portal der Industriekultur

ERIH-Ankerpunkte
European Route of Industrial Heritage
- *Landschaftspark Duisburg-Nord*
- *Gasometer Oberhausen*
- *LWL-Industriemuseum Zeche Zollern*
- *Welterbe Zollverein*

Bedeutende Siedlungen
- *das Ruhrgebiet zu Hause*

Für die Sozialgeschichte des Ruhrgebiets und die städtebauliche Gegenwart sind die vielfältigen Siedlungen besonders aufschlussreich. Sie erlauben einen authentischen Einblick in das Leben der Region.

S **1** *Flöz Dickebank, Gelsenkirchen*
S **2** *Dahlhauser Heide, Bochum*
S **3** *Teutoburgia, Herne*
S **4** *Alte Kolonie Eving, Dortmund*
S **5** *Ziethenstraße, Lünen*
S **6** *Lange Riege, Hagen*
S **7** *Altenhof II, Essen*
S **8** *Margarethenhöhe, Essen*
S **9** *Rheinpreußen, Duisburg*
S **10** *Alt-Siedlung Friedrich-Heinrich, Kamp-Lintfort*
S **11** *Eisenheim, Oberhausen*
S **12** *Gartenstadt Welheim, Bottrop*
S **13** *Schüngelberg, Gelsenkirchen*

Panoramen der Industrielandschaft
- *bieten Überblicke*

Eine besondere touristische Attraktion bilden die herausragenden Aussichtspunkte einer Region. Hier im Revier kann man die typische industrielle Kulturlandschaft überblicken. Einige dieser Panoramen sind als neue Zeichen der Landmarken-Kunst gestaltet.

P **1** *Halde Rheinelbe, Gelsenkirchen*
P **2** *Tippelsberg, Bochum*
P **3** *Landschaftspark Hoheward, Herten/Recklinghausen*
P **4** *Halde Schwerin, Castrop-Rauxel*
P **5** *Halde Großes Holz, Bergkamen*
P **6** *Kissinger Höhe, Hamm*
P **7** *Fernsehturm Florian, Dortmund*
P **8** *Hohensyburg, Dortmund*
P **9** *Berger-Denkmal auf dem Hohenstein, Witten*
P **10** *Halde Rheinpreußen, Moers*
P **11** *Halde Pattberg, Moers*
P **12** *Alsumer Berg, Duisburg*
P **13** *Halde Haniel, Bottrop/Oberhausen*
P **14** *Tetraeder, Bottrop*
P **15** *Halde Rungenberg, Gelsenkirchen*
P **16** *Halde Schurenbach, Essen*

Stand: 1|2011

ERLEBEN SIE EINZIGARTIGE INDUSTRIEKULTUR HAUTNAH IM UNESCO-WELTERBE ZOLLVEREIN

PORTAL DER INDUSTRIEKULTUR

DENKMALPFAD ZOLLVEREIN®

RUHR MUSEUM

RED DOT DESIGN MUSEUM

ZOLLVEREIN® PARK

SHOPS UND ATELIERS

AUSSTELLUNGEN

RESTAURANTS & CAFÉS

THEATER & TANZ

KONZERTE

STIFTUNG ZOLLVEREIN

Welterbe Zollverein
Gelsenkirchener Straße 181 | 45309 Essen
Fon +49 201 2 4 6 8 10 | www.zollverein.de